

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÇOCUK EDEBİYATI VE KÜLTÜREL SEMBOLLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu YAVUZ

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

EYLÜL - 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

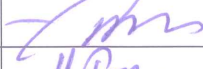
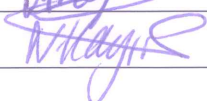
ÇOCUK EDEBİYATI VE KÜLTÜREL SEMBOLLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu YAVUZ

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 06/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Muharrem TOSUN	Basarılı	
Prof. Dr. Metin TOPRAK	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Murhan ULUG	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	DUYGU YAVUZ			
Öğrenci Numarası	:	Y166014010			
Enstitü Anabilim Dalı	:	ALMAN DİLİ ve EDEBİYATI			
Enstitü Bilim Dalı	:				
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS	☐ DOKTORA		
Tezin Başlığı	:	ÇOCUK EDEBİYATI ve KÜLTÜREL SEMBOLLER			
Benzerlik Oranı	:	%8			

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim.Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi biri ntihal içermediğini;aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek hertürlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

06/09/2019
Öğrenci imza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim.Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

06/09/2019
Öğrenci imza

Uygundur

Danışman
Unvanı/Adı-Soyadı: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

Tarih: 06.09.2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışma,kültür ve kültürel sembollerin Çocuk Edebiyatı üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamı yaparken bana destek olan, bilgi ve tecrübeleri ile araştırmama ışık tutan danışmanım Prof. Dr. Muharrem TOSUN'a, varlıkları benim için en büyük ilham ve mutluluk kaynağı olan, her zaman ve her konuda bana büyük fedakârlıklarda bulunarak beni sabırla destekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Duygu YAVUZ

06.09.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KÜLTÜR KAVRAMI	10
1.1. Kültürün Özellikleri ve Türleri	12
1.2. Kültürün Aktarım Olgusu	16
1.3. Kültürün Üretimi.....	17
BÖLÜM 2: ÇOCUK EDEBİYATI KAVRAMI	19
2.1. Çocuk ve Edebiyat	21
2.2. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri.....	34
2.2.1. Karakter.....	34
2.2.2. Konu.....	35
2.2.3. İleti	36
2.2.4. Dil ve Anlatım.....	37
2.2.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim	38
2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi.....	39
BÖLÜM 3: ÇOCUK EDABİYATINDA KÜLTÜREL ÖGELER	42
3.1. Kültürel Öğeler.....	42
3.1.1. Dilsel Kültür Öğeleri.....	42
3.1.1.1. Deyimler	42
3.1.1.2. Mecazi Kelimeler	42
3.1.1.3. Atasözleri.....	42
3.1.1.4. Özdeyişler	43
3.1.1.5. Ağız Özellikleri	43
3.1.1.6. Tekrar Grupları	43
3.1.1.7. Yansımalar	44
3.1.1.8. Tekerlemeler	44
3.1.1.9. Bilmeceler.....	44
3.1.1.10. Ninniler.....	45

3.1.1.11. Mâniler	45
3.1.2. Din- İnanç, Dinsel Öğeler ve Dini Şahsiyetler	45
3.1.3. Tarih ve Tarihi Olaylar	46
3.1.4. Örf ve Âdetler	46
3.1.5. Aile ve Akrabalık İlişkileri	49
3.1.6. Giyim Kuşam	50
3.1.7. Yiyecek, İçecek ve Beslenme	50
3.1.8. Sanat.....	50
3.1.8.1. Geleneksel El Sanatları.....	51
3.1.8.2. Müzik.....	51
3.1.8.3. Resim.....	51
3.1.8.4. Tiyatro ve Geleneksel Türk Tiyatrosu.....	52
3.1.8.5. Halk oyunları	52
3.1.8.6. Edebiyat.....	52
3.1.9. Vatan / Millet, Bayrak Sevgisi, Askerlik ve Bağımsızlık	53
3.1.10. Evrensel Değerler	53

BÖLÜM 4: ÇOCUK EDEBİYATINDA KÜLTÜREL SEMBOLLERDEN ÖRNEKLER.....

4.1. Destanlardan Örnekler	55
4.2. Hikayeler ve masallardan örnekler.....	56
4.3. Ninni ve Tekerlemelerden örnekler	59
4.4. Roman ve fabllardan örnekler	61
4.5. Piyeslerden örnekler.....	62
4.6. Atasözleri ve deyimlerden örnekler	63

SONUÇ VE ÖNERİLER.....

KAYNAKÇA

ÖZGEÇMİŞ.....

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Çocuk Edebiyatı ve Kültürel Semboller			
Tezin Yazarı: Duygu YAVUZ		Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN	
Kabul Tarihi: 06.09.2019		Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 78 (tez)	
Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı			
Çocuk edebiyatı için halk edebiyatı eserleri temel ve milli kaynaklardır.Çocuk edebiyatı bir toplumun kültürünün yansımasıdır.Yüzyıllardır süregelen Türk kültürü,halk edebiyatı ve gelenekleri,çocuk edebiyatı aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.Türk halk edebiyatı motifleri,çocuk edebiyatı için geniş bir çalışma alanı sunmaktadır. Bir toplumu toplum yapan ortak değerleridir.Ortak değerlerin aktarılmasını sağlamak da,toplumdaki her bireyin vatandaşlık görevidir.Butezde,çocuk edebiyatının Türkiye’de ve Dünya’da tarihsel gelişimi,çocuk edebiyatı ve kültürel sembollerin tanımları,çocuk edebiyatının hedef kitlesi,Türk halk edebiyatının bir parçası olan ve aynı zamanda çocuk edebiyatında yer alan edebi ürünler örneklerle açıklanmıştır.			
Anahtar Kelimeler: Çocuk, Edebiyat, Çocuk Edebiyatı, Kültür.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Children's Literature and Cultural Symbols			
Author of Thesis: Duygu YAVUZ		Supervisor: Professor Dr. Muharrem TOSUN	
Accepted Date: 06.09.2019		Number of Pages: v (pretext) + 78 (main body)	
Department: German Language and Literature			
Folk literature works are the primary and national sources for children's literature. Children's literature is areflection of the culture of a society.Turkish culture,folk literature and traditions which have been going on for centuries are transferred from generation to generation through children's literature.Turkish folk literature motifs offer a full field of study for children's literature.It is the shared values of a society that makes society.Providing the transfer of shared values is the duty of citizenship of every individual in society.This thesis describes the historical development of children's literature in the world and Turkey,the concept of cultural symbols,definitions,target audience of children's literature which is a part of Turkish folk literature and at the same time illustrated by the examples in literary products in children's literature.			
Keywords: Child, Literature, Children's Literature, Culture.			

GİRİŞ

Bu bölümde çocuk edebiyatının açıklanması,Çocuk Edebiyatı eserleri ve bu eserlerin çocuk üzerindeki etkilerinin neler olduğu bilgisi yer almaktadır.Ayrıca bu eserlerin hedefleri üzerinde duracağız.Tabiki çalışmanın ilk kısmında kültürel sembollerin önemi göz ardı edilemez.

Bireyin erken çocukluk döneminden itibaren kitapla buluşup haşır neşir olmasının okuma alışkanlığını kazandırmak ilk büyük adım olduğu bilinen bir gerçektir.Toplumun da zamanla bu inanca sahip olması,çocukların kitapla karşılaşma yaşını geçmişe oranla düşmüş,talebe bağlı olarak çocuk kitapları da nicelik ve nitelik açısından çeşitlenmiş ve çoğalmıştır.

Çocuğa yönelik kitaplarda çocuk edebiyatının yeri ayrıcalıklıdır. Çünkü çocuk edebiyatı, kurmaca duyular yoluyla çocuğun kendini ve dünyayı tanımasını, anlamasını sağlar ve ruhsal gelişimini destekler. Hayallerine hitap ederek,hayata dair her şeyi tüm farklılık ve çeşitlilikleri ile çocuklara sunmayı amaç edinmiştir. Böylece onlar, estetik duygu ve beğenilerini daha kolay bir biçimde ifade edebilirler.

Çocuk edebiyatı eserleri;çocuğa,okuduklarını ayırıştırma,süzme,yorumlama, algıladıklarından yeni anlamlar üretme,becerilerini kazandırarak iyi bir okur olma yolunda hazırlayıcı roller üstlenir.Tüm bu özellikleri taşıdığı için diğer edebi mecralar kadar özel ve önemlidir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde herhangi bir durumu veya düzeni değiştirme kaygısı,barındırdığı ideolojinin altını çizerek yansıtma,okur kitlesine dayatma çabası olmamalıdır.O halde çocuk edebiyatı yazarının çocuğa görelilik ilkelerini,çocuk gerçekliğini ve çocuksu duyarlılığı kabullenmesi,alımlaması ve eserlerine yansıtmasının değerli olacağının altı çizilmelidir.Yaşanan bu kavramsal sorunların çözüme kavuşamamasının en önemli sebebi ülkemizde çocuk edebiyatının öneminin fark edilip tanımının teorik olarak yapılmasına rağmen içerik ve sınırlarının netleştirilememiş olmasıdır.

Çocuklar için hazırlanacak eserlerin niteliklerini, ölçütlerini belirleyen çocuk edebiyatı için, halk edebiyatı eserleri temel, milli kaynaklardır. Türk halk edebiyatı, çocuk edebiyatı için çok çeşitli malzemeler sunmaktadır. Türk halk edebiyatı içinde önemli bir

yere sahip olan, Türk kültürü ve sosyal hayatını çeşitli yönleriyle yansıtan Dede Korkut Hikayeleri, birçok halk edebiyatı türünü de içermektedir. Dede Korkut Hikayeleri, çocukların ilgisini çekecek özelliklere sahip olup uygun her yaş grubuna göre çocuk edebiyatında kullanılabilecek niteliktedir.

Çocuk edebiyatı ilk kez Batı dünyasında ortaya atılan bir kavramdır, ancak ülkemizde çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi oldukça yenidir. Hali hazırda üzerinde araştırmalar devam etmekte, güncelliğini korumaktadır. Çocuk edebiyatı kavramının ilk ortaya atıldığı dönemde, edebiyatın yetişkinler için ve çocuklar için ayrı olarak sınıflandırılmasına tepki gösterilmiştir. Ancak, çocuk edebiyatı ile yetişkin edebiyatı arasındaki farkın, yaş gruplarından dolayı dünyayı algılama ve anlama şekillerinin farklılığından kaynaklandığı görüşü yaygındır.

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasındaki yaşam döneminde, çocukların anlama seviyeleri ve dil gelişmelerine uygun bir biçimde hazırlanmış, duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştiren, ayrıca zevk sahibi olmalarına katkı sağlayan, dilsel ve görsel ürünlerin tamamına verilen isimdir.

Çocuk edebiyatı, okuyucu kitlesinde gerçekleştirmeyi hedeflediği amaçlara yönelik olarak yapılandırılmaktadır. Bilimsel bir disiplin olan çocuk edebiyatının hedeflerini şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocukların yaş gruplarına göre ilgilerini çeken konuları belirlemek,
- Çocuğun kişiliğinde olumlu yönde gelişim sağlamak ve psikolojik olarak var olan ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocuğun hayal gücünü, dinleme becerisini ve dil gelişimini geliştirmek,
- İçerik ve görünüm yönünden iyi kitap örnekleri ortaya koymak,
- Çocuk edebiyatı aracılığıyla kitabın keyif alınan bir bilgi kaynağı olduğunu öğretmek,
- Çocukların gündelik yaşantıdaki gerçekler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

Çocukların kitapta sözü edilen bir karakteri canlandırmaya çalışmaları sonucunda hayal güçleri gelişir. Çocuk edebiyatı kullanılarak hikaye özetleme, hikaye tartışma ya da hikayeyi resimle gibi bir çok yaratıcı etkinlik ortaya koyulabilir.

Kültürel semboller ise her kültürün içerisinde kendiliğinden ortaya çıkmaları nedeniyle ait oldukları kültüre ait doğal olgular olarak algılanır. Kültürel semboller, bir kültürün topluma yansıyan davranış biçimleri olmalarının yanı sıra, toplumsal ilişkilere aracılık etmekte ve ilişkilerin normlarını oluşturmaktadır. İnsanlar olay ve durumlara gözleriyle gördükleri ile değerlendirmek yerine, kültürel semboller üzerinden yaklaşmaktadır.

Topluma ait olmayan birinin, bütün olarak bir geleneği, kültürü ve ülkeyi çevreleyen anlam bütünüünün şifrelerinin farkına varması çok zordur. ‘Kültürel sembol’ olarak nitelendirilen değer, objenin ya da faaliyetin içindekileri aynı kültüre ya da dile sahip olmayan birine anlatma imkanı her zaman olsa da, kişiye yaşadığı kültürün içinde yer alan kültürel sembole ilişkin tecrübe birikiminin, fiziksel, bilişsel ve duysal değerini ya da o objenin kişide yarattığı değer yargısını transfer edebilmek neredeyse imkansızdır. Kültürel semboller, çağlar boyunca jenerasyondan jenerasyona aktarılacak suretiyle oluşan, belli dönüşümler sonrasında toplumun hafızasında yer etmelerinin yanı sıra ‘din, sanat ve dinde’ yansımalarını bulurlar.

Kültürel semboller, bir kültüre ait belli olay ve objelerin kavranmasının ön koşulunu oluştururlar. Sanatın, dinin ve dilin kendine has dünyalarında anlaşılması gerekir. Çünkü hiçbirisi ortaya koyulduğu ortamdan ayrı değerlendirilemez. Tüm kültürel sembollerin merkezinde sözlü ve yazılı dilsel aktarımlar, yani iletişim vardır. Sembollerin sonraki koşullara aktarılmasının tek yolu metinlerdir. Bu nedenle sembollerin ait oldukları kültür dünyası içinde yorumlanması, kültürel sembollerin değerlerinin anlaşılmasını sağlar. Metinler aracılığıyla semboller taşınmış olur. Kültürel sembollerle ilgili objektif bakış açısı, kişiyi dar bir bakış açısı kullanmaya mecbur etmektedir. Çünkü ortaya koyulan her metin, kendi kültürüne ait olan tüm sembolik formların toplamıdır.

Çocukların tüm edebiyat türlerine erişimlerini sağlamak başarıları için son derece önemlidir. Eğitimciler, ebeveynler ve topluluk üyeleri, öğrencilerin okumaya duydukları sevgi ve tutkuyu geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Bir okulda veya iş ortamında başarılı olabilmek için bilişsel becerilerin geliştirilmesinde literatürü okumak önemli olmakla kalmaz, aynı zamanda edebiyata kendilerince bir cevap vermelerine de olanak sağlar. Onlara kendi kültürel miraslarının farkına varma ve başkalarının kültürleri hakkında da bilgi sahibi olma fırsatı verir. Ayrıca çocuk edebiyatının duygusal zeka ve yaratıcılık gelişimine katkıları da yadsınamaz bir gerçektir. Aynı zamanda çocuk

kişiliğinin ve sosyal becerilerinin de gelişmesine olanak sağlayan çocuk edebiyatı bir nesilden diğerine önemli temalar da aktarır.

Unutulmaması gereken ilk değer, çocuk edebiyatının öğrencilere literatüre cevap verme ve konu hakkında kendi görüşlerini geliştirme fırsatı sağlamasıdır. Bu, edebiyat hakkında daha derin bir düşünceyi teşvik ettiği için bilişsel gelişimsel alanı güçlendirir. Kaliteli edebiyat okuyucuya bilmesi gereken her şeyi söylemez ve bu da fikirde bazı farklılıklar sağlar. Bir okuyucu, iki kişisel bakış açısına ve deneyime dayanarak, literatürden bir sonraki okuyucudan tamamen farklı bir şey alabilir. Çocuklar edebiyatı değerlendirmeyi ve analiz etmeyi öğrenebilir, konuyla ilgili farklı hipotezler oluşturabilirler. Norton, çocuklar için “sözsüz resimli kitapların sözlü ve yazılı dil için mükemmel bir teşvik edici” olduğunu söylemektedir (2010, s. 9). Bunu örneklendirecek olursak; sözsüz kitaplar okuyan çocuklar, çizimleri analiz edebilecek ve hikaye için kendi diyaloglarını geliştirebilecekler. Bu, çocuklar kendi düşüncelerini kendi başlarına oluşturabilmeleri ve sözsüz bir kitabın taslağını özetlemede kendi dilleriyle ifade edebilmeleri bakımından bilişsel işlevlerini güçlendirmiş olacaklar.

Çocuk edebiyatı, öğrencilerin kendi kültürel miraslarını ve diğer insanların kültürlerini öğrenmeleri için bir yol sağlar. Çocukların bu değerleri öğrenmesi çok önemlidir, çünkü “kendi kültürümüze ve başkalarının kültürlerine karşı olumlu tutum geliştirmek hem sosyal hem de kişisel gelişim için gereklidir” (Norton, 2010, s. 3). Bununla birlikte, öğrencilere başkalarının kültürel mirasını öğretirken, genç okuyucular için hangi kitapları önereceğini seçmede çok dikkatli olunmalıdır. Belli kültürel gruplarla ilgili bariz klişeler ve yanlışlıklar içeren bazı halk hikayeleri vardır. Eğer yetişkinler olarak sınıflarımızda ve kitaplıklarımızda sahip olduğumuz kitaplarda ihtiyatlı değilsek, kalıp yargıları sürdürmek çok zarar verici olabilir. Bununla birlikte, bazılarının kültürel farklılıklarını öğretmede daha doğru olan bazı kitapları vardır. “Eric” adlı bir hikaye (Tan, 2009), bir uluslararası değişim öğrencisini alan ve misafirleri hakkında bilgi edinmek ve kültürleri arasındaki farkları kabul etmek zorunda olan bir aile hakkında dokunaklı bir hikaye. Çocuklarımız arasındaki bilgi alışverişine yardımcı olmak istediğimiz, insanlar arasındaki kültürel farklılıkların kabullenmesini teşvik etme konusunda olumlu bir mesajı var. Kültürü, değer kazanması ve değer vermesi gereken önemli bir toplum parçası olarak gösteren pek çok kitap vardır ve bu kitaplar öğrenciler için büyük değer taşır.

Çocuk edebiyatı öğrencilerin duygusal zeka geliştirmelerine yardımcı olmasıdır. Hikayeler, duygusal ve ahlaki gelişimi teşvik etme gücüne sahiptir. Çocuk edebiyatı karakterlerin ahlaki kararlar verdiği ve kararlarının sebeplerini düşündüğü zaman çok sayıda kriz anı içerir ve bu kriz anları çocuğun doğru ile yanlış ayırt etmesinde büyük rol oynar. Örnek verecek olursak, ölümle ilgili bir kitabı bir çocuğun anlayabilmesi yüksek bir duygusal zeka düzeyi gerektirir. Bu yüzden bu tür ağır konusu olan okumalar çocuklara daha ileri yaşlarda sunulmalıdır. Çocuk edebiyatının Türkiye’deki gelişimine değinmek bu noktada faydalı olacaktır.

Türkiye’de çocuklar için edebi ürünler Tanzimat Dönemi’ne kadar bilmeceler, tekerlemeler, ortaoyunu, ninniler, meddahlık gibi türlerden ibarettir. Türk edebiyatında çocuk edebiyatı ile ilgili ilk örnekler, Tanzimat Dönemi’nde eğitim konusu ile ilgili çalışmalarda görülmektedir. Tanzimat Dönemi ile birlikte Batı’dan çocuklara yönelik çeviri eserler kullanılmaya başlanmıştır. Batılılaşmanın yansıması sonucu çevrilen ilk çeviri romanlar Gulliver ve Robinson Crusoe olmuştur. Kendi edebiyatımızda ise La Fontaine ile başka şair ve yazarlardan şiir ve düz yazı çevirileri yapılmıştır.

Konu ile ilgili kapsamlı çalışmalar ise Cumhuriyet’in ilanı ile başlamıştır. Dünya Çocuk yılı olan 1979 yılı sonrası, ülkemizde çocuk edebiyatı çalışmaları hız kazanmıştır. Milli farkındalık ve hassasiyetlerin konu alındığı eserler, 1980 sonrasındaki dönemde dinsel çerçevenin baskın hale gelmesinden etkilenmiştir. 1990’lı yıllarda da benzeri yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Ancak günümüze kadar çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği anlayışı ile yapıtların ortaya koyulması, artarak devam etmiştir. Çocuk gerçekliği, çocuğun içerisinde bulunduğu gelişim döneminin özellikleri ve öğrenme ihtiyaçlarını belirlemeyi, nitelikli uyaranlar aracılığı ile yanıtlamayı ifade etmektedir (Canlı, 2015:112). Çocuğa görelilik ise, çocuğun hayal gücüne hitap eden, kendisini hikâyenin kahramanı ile özdeşleştirmesini sağlayan niteliklere sahip, hayata dair mesajların algılanmasını sağlayan, çocuğa okuma bilinci katan, görsel uyaranlarla dikkat çeken edebiyat eserlerinin ortaya koyulmasıdır.

Tezin birinci kısmı genel olarak kültür kavramının ne olduğuna ve nasıl üretilip aktarıldığına yoğunlaşılacak. Burada çocuk edebiyatında kültürden bahsederken neyin kastedildiğinin daha açık bir şekilde anlatımına yer verilecektir. İkinci kısım çocuk edebiyatını anlamak için ilk önce çocuk nedir anlatmaya sonrasında edebiyatla olan ilişkilendirilmesini açıklamaya çalışacaktır. Buna ek olarak dünya literatüründe ve

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimiyle ilgili örneklemelerin yardımıyla tezin asıl konusunun detaylı açıklaması yer alacaktır. Üçüncü bölümde ise Türk kültüründe yer alan nesnelerin çocuk edebiyatı üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Dördüncü ve son bölümde kültürel sembollerden verilen örnekler ile makalenin anlatmaya çalıştığı noktalar daha da keskinleştirilip sonuç kısmına bağlanacak; ardından çocuk edebiyatı alanında yapılması ve iyileştirilmesi gereken noktalarla ilgili görüşler sunulacaktır.

Çalışmanın amacı

Bu çalışmada çocuk ve onun eğitiminin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Aslında ilk amaç olarak, çocuk edebiyatının farklı ve özel bir kitleye hitap etmesi gerektiği herkes tarafından kabul edilmektedir. Çocuklara hitaben yazılan metinlerin hem sanatsal olması hem de çocuğun gerçekliğine hitap etmesi yadsınamaz bir gerçektir.

Çocuk ve onun eğitimin geleceğimiz açısından son derece önemli olduğunu göz önünde bulundurursak, umutlarımızın güçlü olabilmesi için öncelikle çocuklarımızın zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları gerekmektedir. Bunun için başta çocukluk dönemi olmak üzere bebeklik hatta anne karnından başlayıp bireye sunulan eğitim imkanları millet ve medeniyetin şekillenmesi açısından büyük önem kazanmaktadır.

Bu yüzden ‘çocuk edebiyatı terimi’ hepimizi için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle yöntemlerin doğru ve yerinde kullanılması, çocuk edebiyatındaki kültürel sembollerin aktarımı açısından daha sağlıklı olacaktır.

Çalışmanın Hedefleri

Çocuk edebiyatının ve kültürel değerlerin, nesiller arası aktarımdaki önemini vurgulamak, bu çalışmanın başlıca görevidir diyebiliriz. Bu değerlerin hem inşa edilmesi hem de taşınması edebiyat eserleri ile mümkündür.

Çocuk edebiyatı eserlerini oluşturmak veya çevirmenin, sadece bir metni oluşturanın ötesinde, bir kültürü aktarmak veya bir kültürle diğer bir kültürün yüzleşmesini sağlamak olduğunu anlatmak her zaman hedeflerimiz arasında olmalıdır. Bunun bilincinde olmak, eserlerin ve sembollerin açıklayıcı niteliklerini göz önünde tutmak demektir.

Çocuk edebiyatı eserlerinin,edebi eserden daha çok,toplumlara ve kültürlere yol gösterici özelliğinin olduğu gerçeğini kabul etmek nesiller için her zaman faydalı olacaktır.

Çalışmanın Konusu

Çocuk edebiyatı ve konusu,kültürlerin aktarılmasında önemli bir yere sahiptir.Bu aktarımda kültür ve ona ait sembollerin önemi yadsınamaz.Çocuk edebiyatı konusundaki tartışmaları anlamlandırabilmek ve bunların ardında yatan sebepleri ortaya çıkarabilmek için incelemeye çocuk edebiyatı alanından başlamak doğru olacaktır.Bu alandaki kuramsal,toplumsal ve pedagojik gelişmeler,çocuğa bakışın geçirdiği evreleri ortaya çıkarmak,bu alanda problem olarak görülen ve çözüm aranan konulara kuşkusuz ışık tutabilir.

Bir toplum içerisinde çocuğa yüklenen değer,onun gelişimini sağlayacak olan edebiyatın gelişimini,oluşumunu da etkilemektedir.Bunun en önemli kanıtı dünya üzerinde çocuk edebiyatının tarihsel gelişimine bakıldığında görülebilir.

Toplumsal değişimler ve dönüşümler sonucunda,çocuğun bir toplum içerisinde bir değer kazanma sı ve bir kimlik oluşturmaya edebiyatta karşılığını bulmuş ve çocuğu özne olarak ele alan yapıtlar oluşturulmaya başlanmıştır.Bu iki olgu arasında bir paralellik gösteren bir ilişki olduğu ortadadır.

Edebiyat ürünlerinden beklenen bir diğer konu ise,çocuklara okuma alışkanlığını kazandırmasıdır. Ancak bu okuma alışkanlığının sadece bir zevk alma,eğlenme olarak değil de daha çok bilinçli, eleştirel ve sorgulayıcı bir okuma olması gerektiği vurgulanmaktadır.Aslında sonuç ne olursa olsun;çocuklara daha yakın,onların anlamasını ve alımlamasını amaçlayan;dil,biçim,biçem,konu, içerik gibi özellikler bakımından çocukla yakınlık kuran ürünlerin varlığı,çocuk yazını gerçeğinin kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Edebi eserlerin sadece yetişkinler için yazılmadığını,çocukların da bu konuda büyük rol oynadığını hepimiz bilmekteyiz. Edebiyatın gücü okurunu belirler.

Çocuk edebiyatı;temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan,çocuğun algı,ilgi,dikkat,duygu,düşünce ve hayal dünyasına uygun;çocuk bakışını ve gerçekliğini

yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın bir biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmanın yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı bir biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır. Bu nedenle de büyük önem ve güç arz etmektedir.

Yöntemi

Çocuk edebiyatı ve kültürel sembollerin aktarımı bağlamında sözünü edilen yöntemler, 'yerlileştirme' ve 'yabancılaştırma' yöntemleridirler. Çevirmen, yabancılaştıran bir çeviri yöntemi mi, yoksa yerlileştiren bir çeviri yöntemi mi benimseyecektir sorularının cevabı çevirinin oluşumunu etkileyecektir. Tabiki bu yöntemler eserleri ortaya koymaktadır.

Çeviride 'yabancılaştırma' yöntemi aracılığıyla çevirmen, erek kültür okuruna, bilmediği görmediği yabancı kültür dünyasını ve değerlerini tanıtmada aracı olabilir. Tersine onları 'yerlileştirdiğinde' ise okurun başka dünyalarla tanışmasını, kültürünün artmasını engellemiş olur. Fakat bu gibi durumlarda çevirmen bir tercih yapmalıdır, iki yöntemi aynı anda kullanamaz.

Her bir metin türü için farklı bir çeviri yöntemi gerekecektir. Bilgi verici bir metin için kullanılan çeviri yöntemiyle, edebi bir metin için uygulanacak çeviri yöntemi birbirinden farklıdır. Edebi metin için, edebi metnin türsel özelliklerine uygun bir çeviri yöntemi belirlenmelidir. Bu yöntem de kaynak metnin belirlediği türden farklı olamaz.

Çocuk edebiyatı çevirilerine baktığımızda, çocuk edebiyatı metnlerinin edebi metin türüne örnek olduklarını görmekteyiz. Oysa daha önce söylediğimiz gibi, çocuk edebiyatı metinleri genelde edebi yöntem ve kaygılarla değil, daha çok metin türü değiştirilerek çevrilmelidir. Reiss'ın yönteminde metin türünün değiştirilmesi çevirinin anormal anormal bir durumu olarak görülürken, çocuk edebiyatı metnlerine edebi bir yaklaşımın ötesinde, toplumsal kültüre etki edici ve kaynak metnin kültürel sembollerini taşıyıcı bir müdahale ile karşılaşmaktayız. Çocuk edebiyatı metinleri, edebiyatın araç olarak kullanıldığı ve amacın çocukların gelişimine ve onların kültürel çevresine yabancı bir müdahale yöntemiyle çevrilmesinin çeviribilim açısından doğru bir yöntem olmadığı görülmektedir. Özellikle çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda, çeviri yöntem ve eleştirisinin uygulamaya dönük olması ve uygulamada karşılığının olması gerekir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde genellikle bir yabancılaştırma yönteminin izlendiği görülür. Bir de sıkça başvurulan yöntemlerden biri de yalnızca kitapların başlığının ve kahramanlarının isimlerinin yerleştirilmesidir. Çevirmen profillerinin, yabancı dil bilen kişilerden oluşması, doğal olarak yabancı kültürde yetişmiş olan bir kişinin yerli kültüre çeviri yapmasına yol açacağından, çevirmen için doğla görünen semboller, erek kültür için yabancı semboller olmaktadır. Çevirmen yerli kültürde yetişmiş olsa bile, kendi kültürünün değerlerine yabancı ya da kendi kültür sembollerini iyi tanımayan bir biçimde yetişmişse ortaya çıkan sonuç çok farklı olmayacaktır. Çevirmenler, gerek bilinçli gerekse bilinçsiz olarak, erek kültürün dünyasına yabancı semboller, erek kültüre taşımaktadırlar.

Çocuk edebiyatı metinleri, edebiyat metinleri olarak görüldüğünde ve çevrildiğinde; çocuğun kültürel dünyasında bir sembol zenginliği, bir karşılaştırma aracı, üzerinde yaşadığı dünyayı tanıma imkanı ve kendi kültürel değerlerini metinlerle algılama aracı olarak çevrildiğinde, çocuk edebiyatı çevirilerinin kültür sembollerinin içselleştirilmesine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Çevirilerin ve dolayısıyla eserlerin, çocukların kültürel kimliğine yabancılaşmaması ve kültürel kimliklerini sağlıklı bir biçimde yapılandırabilmesi için, kültürel semboller bakış açısıyla, eleştirel bir çeviri yönteminin geliştirilerek, çevirmenlerin bu yöntemlere uygun yetiştirilmesi önemlidir.

BÖLÜM 1: KÜLTÜR KAVRAMI

Kültür; bir toplumun tarihsel süreçte üretmiş olduğu ve sahip olduğu inanç, bilgi, gelenek, adet, örf, düşünce biçimi, normlar, ahlak ve bilincin oluşturduğu, kuşaktan kuşağa aktarılan, bir toplumun kimliğini oluşturan ve aynı zamanda onu diğer toplumlardan farklı kılan değerler ve inançlar bütünüdür. Anlam olarak birçok değeri bünyesinde barındıran ve kavram bütünü olarak kullanılan kültür sözcüğü, batı toplumlarında kelime olarak “Culture” şeklinde ifade edilmiştir. 19.yüzyılın sonlarında İngiliz antropologları kültür kavramını, toplumlara ait inanç, düşünce ve eylem biçimlerini, etik ve simgesel değerlerin bütünü anlatmak adına kullanmışlardır (Kocadaş, 2004: 1). Kültür kavramı, insanın sahip olduğu bir olgu olup aynı zamanda toplumun kendisini ilgilendirir. Öyle ki kültür bir arada yaşayan insanların etkileşim içinde olduğu, iletişimde bulunduğu bir çevrede oluşur ve insana özgü olan dilsel, inançsal, toplumsal, tarihsel, sanatsal, ahlaksal, hukuksal, ekonomik gibi tüm bu unsurları içermektedir.

Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde de kültür kavramının tanımı ve özellikleri, kültürün türleri, kültürün aktarım olgusu ve kültürün üretimi incelenmektedir.

Kültür, kelimesinin anlamını açıklayacak olursak “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” olarak tanımlanabilir (www.tdk.gov.tr, 2019).

Turhan’a (1997: 48) göre kültür, bir toplumun sahip olduğu maddî ve manevî öğe unsunlarından oluşan değerler toplamıdır. Aynı zamanda kültür; toplum içinde mevcut olan her çeşit ilgileri, bilgileri, genel davranış biçimlerini, alışkanlıkları, değer ölçülerini, ortak düşünce ve zihniyet yapısıyla her çeşit davranış şekillerini içinde barındıran bir kavramdır. Bütün bunlarla birlikte, insanı diğer toplumlardan farklı kılan özel bir yaşam tarzı edinmesini sağlamakla birlikte, o toplumun mensuplarının genelinde ortaktır.

Gökalp (2012: 11), kültür kavramının kelime olarak karşılığını “hars” olarak ifade etmektedir ve toplumdan bireye aktarılan değerleri, bireyler arasındaki dengeyi sağlayan ve bireyler arası ilişkileri kapsayan mekanizmaları “hars” (kültür) kurumları” olarak tanımlamaktadır. Toplumun dil, din, ahlak, ekonomik ve hukuki gelenekleri, sanat,

felsefi ve ilmi eğitimlerinin tümünün, toplumların “harsını (kültürünü)” oluşturduğunu belirtir.

Nermi Uygur, kültürün varoluş sebebinin insan olduğunu ve kültürü insanın ortaya koyduğunu düşünmektedir. İçinde insanın var olduğu tüm gerçeklik kültürü tanımlamaktadır. Uyar’a insanın yaratmış olduğu bilim, ekonomi, sanat, hukuk, teknik, devlet yönetimi gibi bütün “manevi” ve “maddesel” yapıt ve ürünlerini kültür olarak değerlendirilir (Akt. Bozdemir, 2006).

Güvenç (2007: 14), kültürün tanımını bilimsel olgulara dayandırarak yapmaktadır. Toplumun üyesi olan bireylerin yaşayarak, uygulayarak öğrenmiş oldukları ve gelecek kuşaklara öğretmek aktardıkları maddi ve manevi değerlerin senkronize olarak toplamının kültür olduğunu açıklamaktadır

Kültür ile ilgili yapılan tüm bu tanımlamalar şunu ortaya koymaktadır ki, kültür insana özgü ve toplumsal nitelikte bir kavramdır. Bu nedenle kültür, etkileşim ve iletişim halinde olan ve birlikte yaşayan insanların bulunduğu sosyal çevrede ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda dilsel, tarihsel, sanatsal, toplumsal, ahlaksal, inançsal, hukuksal, ekonomik gibi unsurların tümü de insanı yakından ilgilendiren olgulardır. Sonuç olarak toplumları meydana getiren insanların sahip olduğu duygu, düşünce ve davranış şekillerinin hepsi birden kültürü oluşturmaktadır.

Kültür insanlar tarafından öğrenilir özellikte olan bir kavramdır. Tayeb kültürü, geçmişten bugüne değin kendini muhafaza edebilmiş değerlerin insanlarca öğrenildiği, paylaşıldığı, onların maddi ve menevi yaşamlarına anlam katan tutumların ve davranışların toplamı olarak ifade etmektedir. Toplumu meydana getiren, sosyal bir varlık olan insanlar kültür değerlerini ailede, okulda ve toplumda öğrenmektedirler (Akt. Yeşil, 2009: 3). Kültürün öğrenilmesi, paylaşılması ve aktarılması noktasında toplumsal etkileşimlerin, aile ilişkilerinin, eğitim ve öğretimin büyük önemi vardır.

İnsan, hangi ailede ve toplumda doğmuşsa içinde bulunduğu sosyal hayatın kültürel değerleriyle ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla ilk olarak karşılaştığı bu kültür özelliklerini öğrenir, benimser, kendi yaşamına ve çevresine aktarır. Öyle ki yeni doğmuş bir bebek konuşacağı dilden, inancına, yeme içmesinden, giyeceği kıyafetten, vereceği tepkiye kadar bütün değer ve davranışları doğuştan değil sonradan sosyal ortamından görerek, duyarak, okuyarak, tecrübe ederek öğrenip bunları aktarmaktadır.

Aile ortamından bir sebepten (okul, iş hayatı vs.) ayrılan kişi, başka kültürel özelliklere sahip farklı bir yere yerleştiği zaman, ait olduğu toplumun değerlerinden başka, yeni toplumun inançsal, dilsel ve yaşam biçimlerini zorluk çekmeden benimseyerek öğrenmesi ve orada yaşamını devam ettirebilmesi kültürün eğitim ve öğretim ile sahip olunan bir kavram olduğunu açıklamaktadır.

Toplumun sahip olduğu kültürün, insanları birleştirip bütünleştirme özelliği vardır. Yani kültürel özellikler, toplumdaki bireyleri sosyalleştirerek onları birbirine bağlar (Göçer, 2012: 52). Bir ulus, karşılaştığı tüm olumsuzluk ve zorluklarla mücadeleyi ancak ortak kültür değerleri ile ortaya koyabilir. Milletin sahip olduğu güçlü ortak kültür değerleri, ulusun ve kültürünün gelişmesi, ilerlemesi ve sürekliliğini koruması için oldukça büyük önem taşır. Kültürün kavramsal tanımı; toplumun ve insanların geçmişten günümüze kadar oluşturduğu ortak hedefleri, değerleri, inançsal, sanatsal, hukuksal, sosyo-ekonomik özelliklerini, düşünce ve duygularını kısacası toplumun maddi ve manevi olarak tüm ortak davranış metotlarının meydana getirdiği soyut bir olgu olarak değerlendirilmektir.

1.1. Kültürün Özellikleri ve Türleri

Antropolojinin konusu insan, toplum ve kültürdür. Dolayısıyla antropolojide kültürün kapsam alanını, gelenek, görenek, eğitim, bilim ve sanat gibi kavramlarının yanında tüm hayat tarzlarını içine almaktadır. Kültürün özellikleri aşağıda belirtilmektedir (Bozkurt, 2016: 101):

- Kültür özel ve tüzeldir. Dünyanın bütün coğrafyalarına ait her topluma özgü kültür değerleri mevcuttur. İnsan türünün bir kültürü benimsemesi onun genel özelliği şeklinde kabul edilmektedir. Dolayısıyla insan ve toplum bakımından herkese ait bir kültür vardır. Bununla birlikte her insanın mensup olduğu toplulukların kültürü çeşitlilik taşımakta ve birbirinden farklılıklar göstermektedir. Toplumsal çeşitlilik ve farklılıkları olan kültürün bu özelliği onun özel kültür olmasından kaynaklıdır.
- Kültür zaman geçtikçe, yaşanılarak anlaşılır. Bu zaman zarfında kültürü öğrenmede nesilden nesile aktarılan kalıtsal veya içgüdüsel faktörlerin yanında, bireylerin tecrübe ettiği toplumsal yaşam çok önemli bir yer tutmaktadır. Öğrenme eylemi bireyin kendi kendine kazandığı, toplumdan

kazandığı ve kültürden kazandığı olmak üzere 3 farklı yolla kazanılır. Kültürel öğrenme eyleminde esas olan insan kapasitesi ve sembollerle öğrenme şeklidir.

- Kültür bir simgeler sistemidir. Kültür insana birçok simgeyi ve simgelerin anlamlarını öğretir. Simgeler, belirli bir olay ve durumu niteleyen sözlü olmayan ya da sözlü olan davranışların göstergesidir. Simgeler çözüldüğü zaman arkasından gelen davranış da açıklık kazanacaktır. Her coğrafyaya ait insan topluluklarının kendilerine ait olan kültürel simgeleri mevcuttur ve yaşadıkları durumları işaretleme yaparak bir kültür oluşabilir.
- Kültür çoklu mekanizmayı bünyesinde barındırır. Kültür, insanın tek başına oluşturabileceği bir değerler bütünü değil toplumsal olarak oluşan bir kavramdır. Kültür içerisindeki türlü şartlardan oluşan problemlerin çözülmesi noktasında yalnızca bireysel deneyimler yeterli olmaz. Bu aşamada toplumsal deneyimlere ihtiyaç duyulur ve kültür toplumsal olarak kapsamı genişletilirse o zaman anlam kazanır.
- Kültür yalnızca anlamlar bütünü olarak tanımlanmaz, aynı zamanda manevi değerlerin paylaşımı olarak ifade edilmektedir. Bir topluma ait çeşitli kültürel düşünce ve fikir biçimleri, sosyal açıdan duyguları niteleyecek yollara yönlendirirler. Kültürlerin varlığı ve birlikteliği manevi değerlerin şekillenmesi sağlar.
- Kültür, tarihsel olarak süreklilik gösteren bir süreçtir. Tüm kültür unsurları, ait olduğu toplumların tarihsel sürecinde meydana gelmiş, yayılmış, toplumdaki nüfus yoğunluğundan kaynaklı oluşan sorunların çözüm noktasında öğrenilmiş yolların kuşaktan kuşa aktarılacak devamlılık göstermiştir.
- Kültür toplumun ortak ürünü olup toplumsal nitelik taşımaktadır. Toplumsal olarak nesillere aktarılan maddi ve manevi kültür değerleri, kendi topluluğuna ait insanların aktarmış olduğu değerlerdir. Bu özelliği ile aynı zamanda üretilme şekilleri sebebiyle toplumların ortak süreçleridir. Dolayısıyla kültür, topluma dayalı bir nitelik ve içerik taşımaktadır.
- Kültür insanların ihtiyaçlarına hitap eden ve bu doğrultuda ihtiyaçları karşılayarak kişinin doyuma ulaşmasını sağlayan bir olgudur. Kültür, gelenek, görenek, alışkanlıklar, yaşam biçimi, algı şekilleri, bakış açıları, inançlar ve değerler, problemlerle başa etme yöntemlerini ve toplumsal hayatı olanaklı kılan

kavramlar bütünüdür. Dolayısıyla bu yönüyle kültür, toplumun ihtiyaçları gidererek bireyin doyumuna yöneliktir.

- Kültür dinamik süreç olup değişmeye tabidir. Doğayla iç içe ve etkileşim halinde olan topluluklar sürekli olarak bir değişim içinde olurlar. Bu değişim hem doğanın koşullarına ayak uydurmak ve hem de toplumsal hayata etki etmek için oluşturulan çözümlerin değişmesini gerektirir.
- Kültür bir bütündür ve her toplumu bütünleştirici bir özelliği vardır. Toplumsal çatışmaları önleyen kültür bu yönüyle onları bütünleştirmeyi amaçlar. Kültürün ortaya koyduğu duygular, düşünceler, bilinç ve sosyal ortam aracılığıyla farklı boyut oluştururken öte yandan karşılıklı toplumsal taahhütler yoluyla da bunlara bütünlük duygusu sunar. Bu doğrultuda bir kültüre mensup olan insanlar sosyal bakımdan homojen bir yapı gösterdiklerini ve diğer toplumlardan farklılaştıklarını görürler. Toplumsal açıdan kültürel bir bütünlük oluşmadıkça tüm kültür değeri ve toplumlar arasında uçurumlar yaşanacaktır.

Kültürün zaman temelinde, genel-alt kademede ve maddi-manevi temellerolarak ayrılan türleri yer almaktadır.

Kültür geçmişten günümüze var olan ve devamlılık arz etmesi özelliğiyle insan yaşam süresiyle ilişkili değildir. Birey, doğmuş olduğu ailenin ve toplumun kültürünü benimser ve yorumlarını geliştirir. Kişi hayatı süresinde geçirmiş olduğu kavrayış aşamalarına kültürü de ekleyerek aşamaya sokabilir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003: 32). Diğer bir ifadeyle, bireyin kültürü öğrenmesi bakımından; önceden oluşan kültür, birlikte ve sonradan öğrenilen kültür olarak üçe ayrımı yapılabilmektedir (Şimşek, Akgemici ve Çelik, 1998: 25).

- Önceden oluşan Kültür: Kuşaklardan kuşa aktarım sağlayan kültürün, yaşlı bireylerin gençlerden öğrendiği, yeni nesillerin yeni değerler oluşturduğu ve edinilen kültürün ileri yaşlarda olduğu kültürdür.
- Birlikte Oluşan Kültür: Topluma ait bireylerin birlikte yaşayarak öğrenmiş oldukları kültür olarak ifade edilen bu kültürde, yaşlılar topluma rol model oluştururlar ve yeni kuşak da mevcut gelenekleri tamamiyle terk etmez.
- Sonradan Öğrenilen Kültür: İnsanların atalardan öğrendiği, tarihi süreçte yer etmiş olan ve yaşam boyunca deneyimlenen kültürdür. Genel olarak dinlerde ve cemiyetlerde görülmektedir (Arslan, 2010: 10).

Toplumsal düzeyde kültür, alt kültür ve genel kültür olarak ikiye ayrılır. Toplumun sahip olduğu genel değerleri, inanç şekilleri ve tarzları ifade eden kültüre genel kültür; genel kültürün içinde yer alan etnik, bölgesel ve kendisine has hayat tarzları ve değerleri kapsayan kültüre de alt kültür denilmektedir.

Genel kültür genellikle ulusal düzeyde tüm milletin benimsediği; alt kültür ise çoğunlukla bölgesel değişikliklere sahip toplumların yaşam şekillerine işaret eder. Milli kültürü temsil eden genel kültür aynı zamanda örgütsel düzeyi de karşılamaktadır. Bu doğrultuda örgütün kültürü genel kültür şeklinde anlam taşırken, bu örgütün içindeki belirli bir grubun paylaşmış olduğu maddi ve manevi değerler, normlar ve yargılar da alt kültürü ifade etmektedir.

Genel kültür, toplumun tümüne hitap eden, birleştirici özelliğe sahiptir. Fakat alt kültür birleştirici olmasının yanında ayırıcı olma özelliğini de kendisinde bulundurulur. Kültür, genellikle kendine karşıt kültürleri de oluşturmaktadır. Örnek olarak egemen kültüre karşı ortaya çıkan ve ona başkaldıran bir kültürün varlığından bahsedilebilir. Bunun tam tersi olarak burjuvazi kültürüne karşıt olan emekçi kültürü ya da seçkinler kültürüne tepki olan kitle kültüründen söz edebilir. Bir toplum, yalnızca ulusal kültüre mensup olabileceği gibi, ulusal sınırlar içinde farklı coğrafyalarda bir alt kültür ile de kurgulanabilir. Bu durum milli kültür bakımından özde yabancı fakat ulusal kültürün tanımlanması noktasında varlığına gereksinim duyulan bir alt kültürdür. Ulusal kültür açısından mahalli kültür de genel kültürü tarihsel bakımdan tamamlayan, yabancı olmayan özellikleri yansıtmaktadır. Alt kültür ise; toplumdan farklılık gösteren, toplum içerisinde maddi ve manevi değerleri ayrı olan bundan dolayı da diğer gruplardan değişik davranışlar sergileyen, eylemlerde bulunan, bir kesim topluluk ya da grubun benimsemiş olduğu kültürdür (Arslantaş, 2008: 105).

Genel kültür ile alt kültür arasındaki en belirgin ve en önemli durum; ikisinin de paylaştığı ortak noktalar olmakla birlikte, çoğunlukla alt kültürler genel kültürle ahenkli olmayabilir ve genel kültüre işlevsel bakımdan yardım sağlamayabilirler.

Kültür, çeşit bakımından maddi ve manevi kültür olarak iki ayrı kavram oluşturabilmektedir. Maddi kültür medeniyet olarak da ifade edilen, somut kavramları içeren ve toplumun sahip olduğu maddi unsurları konu alan bir olgudur. Bu kültürün kapsadığı konular mimari yapı ve yapıtlar, yollar, ulaştırma araçları, teknik araçlar,

makineler, edebiyat eserleri, giyim-kuşam öğeleri, toplumun günlük hayatta kullanmış olduğu araç ve gereçler gibi gözle görülür maddi unsurlardan oluşmaktadır.

Manevi kültürün kapsama aldığı konular ise, topluma ait dil, din, estetik anlayışları, örf ve adetler, edebiyat, sanat, bilim, felsefe, folklor, normlar, görenek ve gelenekler, ahlaki algılar, inançlar ve evlenme gibi değerlerden meydana gelmektedir. Bakıldığı zamanda maddi ve manevi kültür ciddi bir etkileşim halindedir. Kültür bakımından toplulukları ve coğrafyalar birbirinden ayıran ve farklı kılan nesneler değil, bu değerlere olan bakış açıları ve onları kullanım şekilleridir (Arslanoğlu, 2001: 251).

Başka bir ifadeyle, topluma mensup bireylerin sahip olduğu somut varlıklar, kültürün elle tutulabilir maddesel kaynakları olmakla birlikte diğer taraftan bireylerin sahip olduğu inanç, düşünce, norm ve değerlerinin meydana getirdiği manevi atmosfer de manevi kültür şeklinde görülmektedir.

1.2. Kültürün Aktarım Olgusu

Bir toplumun yaşamak için oluşturduğu ve üretmiş olduğu maddî ve manevî değerlerin tümü kültür ögesi içinde bulunmaktadır. Toplumlar ve uluslara ait olan maddi, manevi kültür unsurlarının çeşitli araçlarla gelecek kuşaklara aktarılması ve iletilmesi kültür aktarımı anlamına gelmektedir. Burada ifade edilmek istenen araçlar, en önemlisi dil olmak üzere, sanat, edebiyat, inançsal öğeler, eğitim ve öğretim olarak kendini gösterir.

Dil, toplumun geçmişten bugüne oluşturduğu kültür birikiminin gelişip, güçlenmesini nesillerce aktarımı ve taşınmasını sağlayan en önemli vasıta. Dil hem insanlar arasında iletişimi ve anlaşmayı sağlarken diğer yandan da ürettiği edebi eserlerle maddi ve manevi kültürün yeni kuşaklar tarafından öğrenilmesi ve benimsenmesine hizmet eden bir araç olmuştur. Bu doğrultuda dünyadaki toplumların kullanmış oldukları diller kültür mirasının aktarılması görevini üstlenmektedirler.

Toplumların örf, adet ve geleneklerini, inançlarını, yaşam biçimlerini geçmişten günümüze aktaran dillerdir. Bu diller arasında en önemlilerinden biri olan Türkçe de yaklaşık on bin yıllık tarihiyle değişerek, gelişerek günümüze ulaşmış ve tarihimizin, kültürümüzün, atalarımızın değerlerini bizlere kadar ulaştırmıştır.

Sanat eserleri, bir millete has duygu ve zevklerin estetik süzgeçten geçirilerek ortaya çıkmış halidir. Bir milleti diğer milletlerden ayıran unsurların başındadır. Bir toplumun

kültür birikiminin estetik süzgeçten geçirilmiş hali olan sanat eserleri yeni nesillere ulaşır, geçmişle gelecek arasında ki bağ vazifesini de üstlenmektedirler.

Kültürleri yaşatıp, onların yeni nesillere aktarılmasını sağlayan etkenlerden birisi de inançlardır. İnançlar o kadar önemlidir ki bireyler yaşam biçimlerini inançlarına göre düzenler, olumsuzluklara karşı hayata tutunmayı, birlik ve beraberlik içinde yaşamayı inançlarının büyük etkisiyle sağlarlar. İnançlar toplumu ortak paydada buluşturan en önemli kavramlardan birisidir.

Kültürün geçmişten geleceğe ulaşmasının diğer etmenlerinden birisi de eğitim ve öğretimdir. Eğitimin temelleri ailede atıldığına göre kültürün eğitimi ve aktarılması da ailede başlar. Küçüklükten başlayarak ailede kazanılan kültür birikimi eğitim ve öğretim alanındaki Türkçe, tarih, coğrafya gibi öğretim programlarını da etkileyerek yeni nesillere aktarılmasına yardımcı olacaktır.

1.3. Kültürün Üretimi

Kültürün üretimi, sözlü, yazılı ve elektronik kültür olarak gruplara ayrılmakta ve bu gelişim süreçleri içinde devamlılığını sağlamaktadır. Kültür üretimi hakkında yapılan çalışmalar şunu ortaya koymaktadır ki; yalnızca üretime katkı sağlayan bu gelişim süreçleri değil aynı zamanda kültürü oluşturan ve üreten toplum olup bununla birlikte kültürel miras niteliğindeki maddi ve manevi kaynaklar, kültürel ürünlerin yorumlanma ve algılanma şekilleri de kültür üretimi kapsayan diğer unsurlar olarak ifade edilmektedir. Philip Smith Kültürel Kuram eserinde kültür üretiminden şöyle bahsetmektedir; kültür üretimi sadece toplumu mensubu olan insanların algı ve yorumlama şekillerinden ibaret değil, onları meydana çıkaran kurumsal ve kültürel öğelerin etkisi olarak ifade edilir (Smith, 2005: 237).

Aynı eserinde Smith; kültürün üretimini etki eden başlıca unsurları aşağıda belirtilen maddeler ile açıklar:

- Bir ürün piyasaya sunulmadan önce (bu ürün bir TV dizisi ya da programı olabilir) ulaşacağı hedef kitlelerinden ve bu kitlenin beklentilerinden etkilenir. Ürünün son hali şekillenmeden önce hedef kitlenin beklentileri kilit rol oynar.
- Teknoloji, yaratıcı imkanlar alanı üzerinde oldukça önemli sınırlamalar oluşturur. Birsenfoni orkestrasının bestesi, bu ürünün enstrümanları olmadığı düşünüldüğünde eserin oluşması imkansız olabilir. Benzer olarak, romanların

yazılarak okurlara ulaşmasına olanak sağlayan basım teknolojisi olmasaydı, çoğu romanın yazılmış olması olanaksız olabilirdi. Tüm bu örneklerden yola çıkarak kültürel ürünün maliyet, kontrolü teknolojiyle ilişkilendirildiğinde, onun her aşamasında önemli olanaklar sunarak bir araştırma alanı oluşturur.

- Yapılan çalışmalar bir belirsizlik ortamının bütün kültürel üretimi etkilediğini ortaya koymaktadır. Kültür üreticilerinin yapmış oldukları çoğu eylem, bu belirsizlik ortamını azaltmaya yönelik olmaktadır.
- Benzer bir şekilde kültürel girişimciler, yetkililer ve aracılar kurumsal kapı tutucuların başlıca sanat türlerinin tanıtımında aynı rolü oynarlar. Çoğu zaman, bunlar tarafından ortaya koyulan kültür ürünü değerli ya da kalıcı bulunursa, ona sponsor olmak amacıyla kendi mevcut toplumsal ve ekonomik kaynaklarını kullanmakta ısrarcı olurlar.
- Bütün bunların yanında göz ardı edilen, kültür üretiminde başrol olan sanatçıların içinde bulunduğu yaratıcı koşullar, yani üretimin toplumsal şartlarıdır. Bunlar, kültürel ürün ortaya koyma aşamasında oldukça büyük bir etkiye sahiptir.

Yapılan tüm çalışmaların ortaya koyduğu bu veriler, kültür ürününü yalnızca toplumun ürettiği düşüncesi değil, onun başka unsurlar tarafından üretildiğini ve genellikle bu üretime dahil olan bireyler farkında olmadan sürecin içinde bulundukları ve durumu özümledikleri neticesine varılabiliriz. Aynı doğrultuda değişen ve gelişen dönem, zaman, mekanda üretimler, ihtiyaçlar, örfler ve adetlerin yani kültür değerlerinin de farklılaştığı kesin olarak görülmektedir.

BÖLÜM 2: ÇOCUK EDEBİYATI KAVRAMI

Çalışmanın bu bölümünde çocuk kavramının tanımı, çocuk ve edebiyat olgusu, çocuk kitapları, çocuk edebiyatının tanımı, Dünya’da ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, çocuk edebiyatının temel özellikleri ve türleri, çocuk edebiyatında bulunması gereken nitelikler ve temel öğeleri yer almaktadır.

İnsan hayatı dönemlerinden en mühim olduğu düşünülen çocukluk dönemine, son zamanlardan gereken ehemmiyetin gösterilmesinin başlıca nedenine bakıldığında, bu dönemde yapılan bilimsel çalışmaların, insan yaşamında ilk on sekiz yıl sonraki yaşların bir belirleyicisi olduğunun kanıtlanmasındandır (Hatun, 2002: 45). Dolayısıyla araştırmacılar çocuğun önemini ve ona verilmesi gereken değerin sağlanmasıyla birlikte, çocuğun ruhen ve bedenen gelişmesi ve yetişmesi noktasında önemli çabalarda bulunmuşlardır. Çağımızda kendisini bir birey olduğunu topluma kanıtlamış ve kabul ettirmiş olan çocuk, geçmiş yüzyıllara nazaran çocukluğuna sahip çıkma ve onu yakalama yolunda devam etmiştir.

Çocuk ve çocukluk olgularını anlamlandırmaya çalışırken bu konular hakkında farklı bakış açılarıyla karşılaşılmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise, alanında farklı disiplinlere mensup bireylerin çocukluk kavramını kendi sınırlarına ve branşlarına çekmek istemeleri ve buna göre tanımlamasından ileri gelmektedir. Bir başka deyişle; psikoloji, eğitim bilimi, tarih, sosyoloji ya da hukuk gibi bölümlerin hemen hepsi “çocuk” ve “çocukluk” kavramlarını kendi görüşleriyle ve kendi alanlarının sınırlarıyla ilişkilendirerek bu konu ile ilgili ayrı ve farklı tanımlamalar ortaya koymuşlardır.

Sözlük anlamı olarak “çocuk” kavramı: “küçük yaştaki oğlan veya kız; soy bakımından oğul veya kız evlat, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” şeklinde ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 444). Ciravoğlu’nun çocuk ile ilgili tanımı ise “gün gün adım adım olgunlaşan büyüyen, bu amaçla eğitilen insan, yurttaş” olmaktadır (Ciravoğlu, 2000: 11). Şahin ise tanımlamasında çocuğun, ergenlik çağı ve doğum arasındaki dönemleri, yani 0-15 yaş gurubunu kapsayan sürelerde yaşayan küçük insanlar olarak tanımlamaktadır. (Şahin, 2007: 3).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun yayımlamış olduğu 1989 yılı Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocuk kavramını ifade ettiği “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır”

ibaresi ile açıklamaktadır (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, <http://www.tbmm.gov.tr>). Birleşmiş Milletlerin belirttiği bu sözleşme çocuk kavramına açıklık getirerek, 0-18 yaşları arasında olan tüm bireylerin çocuk olduğunu ve bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Tüm bu açıklamalara bakıldığında görülen durum, çocuk ve çocukluk kavramı ile ilgili oldukça farklı tanımlamalar olduğudur. Bu doğrultuda yapılan tüm tanımlamaların ortak odak noktası, çocukluk dönemine çekilen dikkat ve çocukluk çağının başlangıç ve bitiş yaş sınırlarını analiz etmeye yönelik çalışmalardır. Bununla birlikte genel olarak, çocukluk kavramının dönem aralığını, bebeklik dönemi sonu ile ergenlik çağının bitimi arasındaki süreç olarak belirtmektedir.

Çocuk kavramı, bebeklik çağının hemen ardından sonra (2 yaş) başlayan ve ergenlik dönemine (15 yaş) giriş ile sonlanan, bu süreç arasındaki zamanda çocuğun hem fiziksel ve duygusal hem de sosyal bakımdan gelişimini gösteren, gelişimin tamamlanmasıyla da toplumun sağlıklı bir ferdi olarak atılmaya hazırlanan insan olarak adlandırılmaktadır. İfade edilen bu tanımlamada, gerek bebeklik döneminin 0-2 yaş aralığı, gerekse ergenlik çağının 15 yaşından sonrasında olan kişiler çocuk kavramının ötesinde tutulmaktadır. Durumun nedenleri arasında ilk olarak, 0-2 yaş grubundaki bebeklerin biyolojik gelişiminin henüz sosyalleşme sürecine girmemiş olması, diğer bir sebep ise, kız ve erkeklerin ergenlik çağına girme zamanlarının farklı olmasıdır. Dolayısıyla çocukluk dönemi için geçerli olan üst yaş sınırı 15 yaş şeklinde kabul edilebilir.

Çocuğun hayatını biyolojik bakımdan bebeklik ve ergenlik döneminden farklı olarak idame ettirdiği yaklaşık olarak 13-14 yıllık bir zaman, çocukluk kavramının oluşmasını beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda çocuk döneminin tanımını, bireyin duygusal, bedenlen, dil bakımından gelişimini sosyal ve kültürel açıdan kendini ifade etme şeklini gösteren zamanı kapsayan bir süreç olarak ifade etmek uygun olacaktır.

Genellikle, çocukluk dönemini yaş aralığı olarak 2-15 yaş arasındaki rakamlar ifade etse de bu dönemin çocuklarına bakıldığında, her birinin biyolojik ve psikolojik bakımından birbirlerinden farklılık gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda, bilim ışığında yapılan analizler ve incelemeler çocukluk döneminin de kendi arasında bölümlere ayrılmasının gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

2.1. Çocuk ve Edebiyat

Çocukların özgürce düşünmeleri ve onları ifade etmelerini aynı zaman da yaratıcı fikirler üreterek sunmasını isteyenler, öncelikle bunu en iyi ifade etmeye yarayan araç olarak dilin çalışmalarına ve dilin öğrenilmesine yönelik gerekli eğitim ve politikaları üretmeleri gereklidir. Düşünceler zihinsel olarak üretilen ve ifadesini dilde bulan olgulardır. Dolayısıyla dil ile kültür arasında tartışma götürmez bir bağ olduğu bilinmektedir. Dilin işlevselliği, çocuğun dil eğitim ve öğretimde ve de çocuğun kendi gelişiminde oldukça büyük öneme sahiptir (Cemiloğlu, 2003: 17).

Dil ve edebiyat bir milletin sahip olduğu kültürün temel ve en özel nitelikleridir. Toplumlarda aynı lisanı konuşan ve ortak dil birliği oluşturan bireyler arasında saygı ve sevgi bağları gelişmiş olmakla birlikte aralarında köklü bir ilişki mevcuttur. Dolayısıyla dili, milli kültürün ana ögesi haline getiren durum da budur. Bu kapsamda dil ve edebiyat insanın karakterini oluşturmakla kalmayıp, onu çeşitlendirir. Kişiler arası iletişimi sağlayan, düşünceleri aktaran ve milli değerleri yeni nesillere ulaştırma aracı olan dil ve edebiyat, bireyin kişiliğinin gelişmesine, zenginleşmesine ve bir denge çerçevesinde olmasına büyük katkılar sağlamaktadır.

Edebiyat, sanatı icra eden bir dal olmakla birlikte, kendine özgü bir dile sahiptir. Yani kendine has olan malzemesi dildir. Tüm sanat dallarının kendine ait bir malzemesi, sanatı icra eden her sanatçının da kullanmakta olduğu bir ham maddesi vardır. Mimar binayı, ressam boyayı, terzi kumaşı, müzisyen nota ve sesleri, heykeltıraş taşı ve edebiyatçı da dili şekillere sokarak bir sanat eseri hayata mal etmektedir. Edebi ürünlerde ortaya çıkan dil, estetik değere sahip, farklı ve etkili bir araç biçimindedir. Dilin güzelliğini ve değerini en iyi ortaya çıkaran varlık edebi ürünler olmuştur (Cemiloğlu, 2003: 18). Bahsedilen edebi eserler, toplumsal yazılı kültürü meydana getirmektedir. Edebi eserler ve ürünlerin yazılı olarak aktarılması, sistemli, kalıcı, kurallı ve göze çarpan aynı zamanda nesillerce aktarım sağlayan bir kültür köprüsü oluşturur.

Edebiyat, aktarımını dil vasıtasıyla yapan, dilin bulundurduğu tüm olanaklardan yararlanan, insanların duygularına hitap ederek eğiten, duyarlılık ve farkındalık oluşturan bir sanat dalıdır. Edebiyat sanatı, kişiler arası etkin iletişim kurarak, bireysel, ruhsal, toplumsal olumsuzluklar ve sorunları, hayatın getirdiği dar kalıpları yıkarak yeni ufuklar açar.

Edebiyat büyükten küçüğe, yetişkinde çocuğa yani tüm bireylere seslenen bir kültür ürünüdür. Bu yönüyle tüm yaş gruplarının, her akıl, her ruhun ve bedeninin sahip olduğu bir edebiyat vardır. Edebiyatın çocuk üzerinde etkisi muazzam denilecek kadar fazladır. Öyle ki edebiyat, duygu ve düşünceleri aktarma biçimiyle ve kullandığı dile çocuğu olduğunun dışına çıkarıp onu özel hissettirip, kendi değerini anlamışını, farklılaşmayı, farkındalığı ve dil ile ahenkli bir oyun oynamayı öğretir. Çocuğu sıradanlıktan ve alışılmıştan uzaklaştırarak, ona çok farklı ve güzel dünyalar sunar. Ona erdemli bir insan olmayı, maneviyata önem vermeyi, karşılıksız sevmeyi, yardımlaşmayı aşılar ve onu sosyal hayata hazırlıklı kılar. Çocuğa davranış bakımından iyi huylu, güzel dilli ve yeterli olmasını edebiyat ve dil eğitimi sayesinde kazandırılabilir. Aynı zamanda onun, duygu, düşünce, fikir, hayal kurma ve izlenimlerini aktarırken sözlü ve yazılı araçlardan yararlanıp, etkin ve güzel bir ifadeyle anlatma ve dil özelliklerinden ve sözcüklerden yararlanmasını sağlayan edebiyat, çocuğun tüm dünyasını doldurucu bir özellik taşımaktadır.

Nitelikli dile sahip edebiyat ürünleriyle yoğurulan çocuk, alışa gelmişliğin üstüne çıkıp bu ürünlerin etkisiyle özgürleştirecektir. Bilinen hayatları konu alan ve sıradan bir dil yapısına sahip, sürekli kendini tekrarlayan, genel geçer yargıları paylaşmayı amaç güden kitaplar, çocuğun gereksinim ve gelişimine bir katkıda bulunmayacağı üstelik kitap ve çocuk arasındaki bağı zayıf kılacaktır (Sever, 2015: 12). Sadece ticari hedefler için ortaya koyulan edebi ürünler haricince bu ürünler çoklar için bir ihtiyaç meseledir. Çocuk edebiyatı ticari rant elde etmenin ötesinde “çocuğa görelik” ilkesini benimsemelidir. Çocuğa görelik, ilkesi prensibiyle üretilen edebi eserleri çocukla paylaşmak oldukça önemlidir. Çocuğu duygusal ve sosyal açıdan besleyen ve ona doyum sağlayan, estetik haz oluşturan edebiyat eserleri, onu edebiyatın renkli dünyasına sürükler.

Çocukların yetiştirilme tarz ve ortamı önemlidir. Bu kapsamda eleştirel duygusu ve adalet anlayışı gelişen çocuğun yaratıcılığı ve hayal etme gücü ve imgelerle dolu bir hayatı onun yetiştirilmesinden geçmektedir. Oysaki yaratıcılık ve hayal gücünden yoksun bırakılan çocuğun umudu sönebilir ve fikirleri oluşmayabilir. Bundan dolayı hayaller kuran, kurmuş olduğu hayalleri hayata aktarabilen, geleceği için umut besleyen ve hedefler koyan çocuğun, tüm duygusal algıları beslenmeli ve desteklenmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2008: 26). Buradaki beslenme ve destekleme eylemlerine en iyi gelen

kaynak edebiyat ürünleri olmaktadır. Sınırlı sözcük bilgisi ve kapasitesine sahip, kavram bilgisi bakımında oluşum içinde olan gerek bedenen gerekse ruhen gelişim sürecinde olan çocuğun kendine has bir karakter edinmesi, çevreye olan bakış açısının ve iletişiminin pozitif olması adına edebiyatla iç içe olması gerekir.

Çocuğun edebi ürünlerden yarar sağlaması, onun gündelik hayatı ve eğitimi için bir gereksinim unsurudur. Uçsuz bucaksız deneyim birikimine sahip edebiyat, çocuğa hayat ve dünya hakkında geniş bakış açısı sunmakta, onun gelişimine ciddi katkılar sağlamaktadır. Böylece çocuk, edebiyatın mevcut tecrübelerinden elde ettiği düşünceler ve oluşturduğu mantıkla kendi dünyasını, hayatını kurmada ondan destek alacaktır (Demirel, 2000: 23). Çocuğun kendine ait dünyasının var olmasını isteyenler ve ona ait çocuk sağlığı, erdem, şefkat, saygı, sevgi gibi unsurların oluşmasını önemseyenler için edebiyat bir eğitim şekli, görgü aracıdır. Edebiyat, eğitim ve terbiye görevini kitaplar aracılığıyla yapar. Çocuk eğitimindeki arayışlar sonucunda çocuk kitaplarına ihtiyaç doğmaktadır.

Normal seyirde gelişen ve büyüyen çocuğun doğal gereksinimlerinin yanında onun ruhsal gelişimini sağlayan birtakım ihtiyaçları da vardır. Yazılı ve sözlü eserler bu ihtiyaçların sağlanmasında önemli bir paya sahiptir.

Çocukların kelime dağarcıkları beş yaşlarına kadar oldukça yavaş gelişmektedir. Dolayısıyla bu yaşa sahip çocuklar için konuşma eylemi bir eğlence aracıdır. Öyle ki çocuk, şiirlerin ve şarkıların tekrar edilen kısımlarından ve benzerlik gösteren kelimeler ile tek heceli sözcükleri yinelemekten içinde hayalî olayların olduğu öykülerden fazlaca hoşlanmaktadırlar. Aynı zamanda kendileri de bu içerikli masalları rahatlıkla anlatabilirler (Yalçın ve Aytaş, 2008: 38). “Masal çağı” dil gelişimi açısından çocuğun 3-9 yaş aralığına denk gelmektedir. Masal çağı döneminde çocuklar, bilhassa doğa ve hayvanları konu alan fabllardan, kahramanlık destanlarından ve öykülerden keyif aldıkları, heyecan duydukları görülmektedir (Güleryüz, 2006: 232).

Çocuğun en meraklı olduğu ve öğrenme isteğinin oldukça arttığı dönem üç yaşlardır ve bu dönemde çocuğa, istek ve ihtiyaçlara karşılık verebilecek özellikte kitaplar sunulmalıdır. Bu kitapların türleri; görsel ve işitsel öğelerin fazla olduğu, ninni, resimli ürünler, bilmece, tekerleme ve çocuk şarkıları, kısa tarzda şiirler, merak duygusunu karşılayabilen öykü, fabl, masal, fabl gibi birçok edebi eserler olmalıdır. Bu dönem çocuğuna hitap eden resimli kitap ürünlerinde istenilen özellikler, konular anlaşılabilir

basitlikte, öyküleştirilmiş olmalı bununla birlikte cümleler kısa, konusu bir soruya cevap olmalı ve çocuğun bilgisini pekiştirerek ona yeni bilgiler katmalıdır. Üç yaşına giren çocuk için, onu düşündüren, dil yatkınlığı sağlayan ve eğlendiren bilmeceleciler oldukça uygundur.

6-7 yaşlar aralığında olan çocuk için ise, edebi eserler, çocuğun kendi başına okuduğu ve ona okunan kitaplar olarak iki farklı şekilde incelenebilir. Bunlar içerik olarak şu özelliklere sahip olmalı; dil ve kavram bakımında 3 yaşındaki çocuğa hitap eden kitaplara nazaran, çocuğun kendi okuyacağı eser daha gelişmiş olmakla birlikte, yazılar kısa tutulmalı ve punto olarak büyük karakterler seçilmelidir. Ona okunan kitaplarda ise metnin kısa veya uzunluğunun ya da yazı puntolarının iriliğinin bir önemi yoktur. Çocuğun dikkat süresini geçmemek konuluyla, uzun hikâyeler bölüm bölüm ayrılarak anlatılmamalıdır. Bu dönem çocukların alakadar olduğu diğer bir türün de tekerlemeler olduğu söylenebilir. Tekerlemeler anadilin gelişmesine katkı sağlaması açısından önemli bulunmaktadır. Tekerlemelerde sıklıkla tekrarlanan kelimeler, çocuğun sözcük telaffuzunu öğrenmesine yardım etmekte ve akıcı bir konuşma edinmesine katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Çocukların artık okula gitmesi ve buna paralel olarak okumayı öğrenmeye başlamasıyla, kitaplardaki resim ve figürler eskisi kadar dikkat çekici bulunmamaktadır. Bu dönemde asıl odak noktası ve öğrenme hevesi veren unsur artık yazı olmaktadır. Fakat bu demek değildir ki resimli kitaplar tamamen önemsizleşmiştir. Çocuklar, resimli kitaplara her dönemde ilgi duymaktadırlar (Gülyüz, 2006: 189). Masallar, özellikle ilköğretim çağındaki ilk sınıflarında etkililiğini, etkinliği ve önemini korumuş olan bir tür olmuştur. Bu dönem çocukları masal çağındaki son bölümünü oluşturmaktadırlar. Masalları çocuk bu çağda hayal dünyasında yeniden şekillendirmekte ve bu yönüyle masal çocuğun yaratıcılık sınırlarını genişletip gelişmesine önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

Bir sonraki dönemdeki çocuğa hitap eden ve onu en çok etkileyen kitap türü ise kısa romanlar ve öykülerdir. Bu çağdaki çocukların ilgi alanları masal olmaktan çıkarak, onun yerine serüven konularını kapsayan romanlar geçiş sağlamıştır. Bu dönemin içindeki kız ve erkek çocukları arasında ilgi farklılaşması oluşmaktadır. Kız çocuklarının bu çağda hayal dünyası çok zengin olduğundan sevdikleri tür hayalperest ve romantik romanlar olduğu bilinmekte, erkek çocukların ise macera duyguları ön

planda olduğu için de macera romanlarına ilgi duymaktadırlar (Yalçın ve Aytaş, 2008: 47-48).

Çocuk edebiyatı sahasında en sık kullanılan ve en mühim olan araçlar çocuk kitapları olarak bilinmektedir. Sever (2015: 20) çocuk kitaplarını şöyle ifade eder; çocuk kitaplarını (öykü, roman, şiir vb.), çocukların olay, durum ve olgulara olan bakış açılarını ve algı biçimlerini bir sanatçı gözünden aktarılmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlar olarak şeklinde açıklar. Çocuk duyarlılığına dikkat edilerek hazırlanması gereken bu eserler, çocuğun duygusal ve sosyal gelişim alanlarının güçlendirilmesi ve okuma kültürünü oluşturmaya açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Demircan (2006: 12) çocuk kitapları hakkında görüşünü; çocuğun yetişkinliğe geçiş dönemini etkileyebilen ve bununla birlikte okul çağındaki eğitim ve öğretim sürecine katkılarda bulunan ve gerekli kriterlere göre hazırlanmış kitaplar olarak açıklamaktadır. Akal (2006: 108)'ın çocuk kitaplarına ilişkin düşüncesi; yaşamın gerçekliğini ve insanı tanımada ve aynı zamanda çocukta duyarlılık geliştirme bakımından en hızlı ulaşılabilecek yolun çocuk kitapları olduğunu ifade etmektedir.

Çocuk kitapları, okuma eylemini bireysellikten çıkarıp toplumsal düzeye ulaştırma noktasında etkili birer araç olarak düşünülmektedir (İnce Samur, 2014: 159). Aslan (2006)'a göre ise karakterli ve nitelikli zeminde yazılan edebi çocuk ürünleriyle yoğurulan çocuklar, eserlerde işlenen konudan hareketle bireysel düşüncelerini yaratmaya, doğru ve yanlış kavramlarına açıklık getirmeye ve kendi doğrularını oluşturmaya başlarlar. Dolayısıyla çocuk okur, öncelikle kendisini sevmeyi ve kendine değer vermeyi öğrenir bununla birlikte hayattan duyduğu haz ile içinde bulunduğu topluma yarar sağlamayı ilke edinir.

Tüm bu açıklamalardan hareketle çocuk kitaplarının işlev ve önemine ilişkin aktarılan görüşlerin hemen hepsinde ortak bir fikir oluşmaktadır. Bunlar, çocuğun gelişim alanlarının desteklenmesi ve güçlenmesinde, kitaplar sayesinde gerçek yaşam tecrübeleri elde etmesinde ve birey olarak okuma kültürünü benimsemesi ve onunla yetişmesinde çocuk kitaplarının ciddi bir işlevi söz konusudur.

Gelişen, yeniliklere uğrayan ve değişen günümüz şartları her alanı etkilediği gibi çocuğun toplumsal düzeydeki konumunu da etkilemiştir. Bilhassa gelişmekte olan ve gelişmiş toplumlarda çocuklara yeni roller ve görevler düşmektedir. Tüm toplumlarda “Yarının yetişkinleri” olarak görülen çocuk düşüncesi egemen oldukça çocuklara daha

çok değer ve önem verileceği kaçınılmazdır. Bu düşüncüyü benimseyen toplumlar bugünü kurtarma düşüncesini bırakarak geleceği ve yarını da kurmak gerektiği düşüncesini benimsemektedirler. Bilinçli toplumlar bilinçli ebeveyn yetiştirdikçe, o ailenin içinde filizlenen çocuk da bilinçli yetişerek o toplumun bir ferdi olacaktır.

Fiziksel, ruhsal ve sosyal bakımdan sağlıklı olarak yetişen ve gelişen çocuklar, bulundukları toplumu temsil ettiğinden, toplumun en sağlam yapı taşı olarak düşünülmektedir. Bugünkü toplumlarda özellikle ruh sağlığı açısından sağlıklı bireyler olabilmek büyük önem teşkil etmektedir. Toplumların sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olamamasından kaynaklı olarak empati kuramama, şiddete meyillik, agresiflik gibi duygu durum bozuklukları yaşanıldığı aşıkardır. Bundan dolayı çocuk edebiyatının var oluş sebebi de topluma ışık tutarak, topluma gerek beden gerekse ruh sağlığı tam olan bireyler yetiştirmektir. Bu amaç ile birlikte çocuğa edebî bir haz yaşatmak ve bir hayat tarzı edindirme yolunda da ciddi bir misyon üstlenmektedir.

Kavramsal olarak çocuk edebiyatı, edebi sanatçıların çocuklar için hazırlanmış olduğu sanat ürünleri olarak açıklanabilir. Edebi sanat ürünü ortaya koyan yazarlar, özellikle toplumun istikbalini önemseyen ve çocuğu değerli bulan toplumlar ve çocuklar için düzgün karakterli ve nitelikli, birikim oluşturan ve bağımsız yazılı ve sözlü ürünler meydana getirmek için çok çaba göstermektedir. Bu kapsamda çocuk edebiyatının yazılı bölümlerini meydana getiren çocuk kitapları, çocukların gelişimi bakımından oldukça değerli ürünlerdir. Aynı zamanda sözlü edebi ürünlerin de çocuğun gelişimine büyük katkılar sağlayan çok kıymetli ürünler olduğu bilinmektedir.

Çocuk edebiyatı yetişkin edebiyatından, dil ve anlatım üslubu, çocukluk döneminin duyarlılıklarını edindirme yönüyle ayrılan temel noktadır. Yalçın ve Aytaş (2002: 4), çocuk edebiyatıyla ilgili bu gerçeği şu şekilde yansıtmaktadır; “her alanda yaşanan kavram kargaşası aynı şekilde çocuk edebiyatında da yaşanmaktadır. Bazı araştırmacılar, çocuk edebiyatına bir tanımlama getirmekle bir yol kat edilemeyeceğini, tanım ile elde edilecek şeyin ise sadece onun büyük harflerle ifade edilebileceğini ileri sürerken; bazıları da çocuk edebiyatını, bir edebi eser olarak düşünerek onu edebiyat genel kavramı bakımından değerlendirmekte, çocuğun anlayabileceği, çocuk duyarlılığı ve çocuksu bir üslup ile yazıya dökülen ve sözlü ifade edilen eserleri şeklinde tanımlamaktadır.”

Çocuk edebiyatı, tüm dünyada ve Türkiye’de çocuğun yetişkinlerden fizyolojik, duygusal ve sosyal bakımdan farklı bir birey olduğunun kabul edilmesiyle ortaya çıkan eserler olmuştur. Çocuğun büyüklerden farklı olduğunun kabul edilmesi ve çocuk psikolojisindeki yenilikler ve gelişmeler neticesinde eğitimci yazarlar, çocuk edebiyatı olgusunu açığa çıkarmışlardır. Çocuğa göreliğin, çocuksu ürünler ortaya koymak demek olmadığını, çocuğa göre yazmanın, dil olarak düzgün ifadelerle yazılan, çocuk edebi eseri çocuğa uygun olarak yazılmalı fakat çocukça olmak yerine, çocuğun kültür gelişimine ve değerlerine katkıda bulunan, hayal etme gücünün özgürleşmesine imkan veren, okuma alışkanlığı edinmesine yarar sağlayacak nitelikleri bünyesinde barındırmalıdır, ifadeleriyle çocuğa göre yazmanın ne demek olduğunu ve nasıl olması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur.

Sever (2007: 9) ise çocuk edebiyatını, “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” şeklinde tanımlama yapmıştır. Aytaş ve Yalçın (2002: 5)’ in çocuk edebiyatı ile ilgili düşüncesi, çocukların gelişmelerine ve büyümelerine destek olan, onların hayal dünyaları, düşünce ve duygu durumlarına, zevk ve kabiliyetlerine hitap eden, eğitip öğretirken eğlenmelerini sağlayan sözlü ve yazılı yazın ürünleri şeklindedir. Çılgın (2007: 13), çocuk edebiyatının çocuğun düşünsel, duygusal, hayal, arzu ve özlemlerine cevap ve karşılık vermek amacıyla hazırlanan bir edebiyat eseri olduğunu vurgulamaktadır.

Çocuk edebiyatı özellik ve içerik bakımından şunları kapsamalı; çocuğu asla küçümsememeli, çocuğu değerli bulmalı ve bunu kabul etmeli, çocuğun, istek, ilgi ve gereksinimlerine cevap verebilmelidir. Çocukça yaşamak, çocukça eğlenmek, çocukça gülmek ve sevmek, çocukça düşünmek; kendini çocuklarına yerine koyabilmek, onlar gibi konuşmak ve düşünmek yani empati kurabilmek sanıldığı çok daha zordur. Bu doğrultuda yaz tüm bunların bilincinde olarak ve çocuğun hayal dünyasına dokunabilmelidir. Bir zamanlar çocuk olduğunu unutmayan yazarlar, çocuğun dünyasına girebilmeyi, ona yetişkin olsa da seslenebilmeyi iyi bir şekilde anlayabilir ve kendisini onun yerine koymayı başararak yazabilir.

Çocuk kitapları hitap ettiği çocuk kitlesini hem eğitip hem de öğretmeli bununla beraber çocuğa birtakım değer unsurları iletici özellikte olmalıdır. İçerik olarak çocuğa kaliteli ürünlerle seslenebilmeli ve onun hayal ve gerçek dünyasına olumlu bilgiler aktarabilmelidir. Çocuk edebi ürünlerde seçilen karakterler, özellikle çelişkiden uzak olmalı ve “çocuğa görelilik” ilkesinden hareketle metne aktarılmalıdır. Çocuğa görelilik kavramı, çocuğu okumaya teşvik edici, okuma kültürünü oluşturunca, çocuğun hayal dünyasını etkileyici, anlaşılabilir ve okunması rahat bir dil sunucu ve onların ilgisini çekici nitelikte olmalıdır. Buna ek olarak konu bakımından sıkıcı ve karmaşık olmayan olay örgüsü barındıran ve çözümlenmesi rahat kurguları olan metinler içermelidir (Dursunoğlu, 2015: 32; Gönen ve diğeri, 2012: 724).

Çocuk edebiyatına yönelik genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; çocukluk çağındaki bireylere hitap edilerek yazılan, çocuğun fizyolojik, dilsel, zihinsel, sosyal ve duygusal bakımdan gelişimine katkılarda bulunan, çocuğun becerilerini ön plana çıkarmayı amaçlayan, çocuğun içinde bulunduğu zaman ile geçmiş ve gelecek kavramları arasında bağ kurmasını destekleyen, işlevsel olarak kültürel mirası koruyup yeni nesillere aktarılmasında öncü olan, kendisinde çağın değerlerini bulunduran, çocuklarda farkındalık ve duyarlılık yaratarak ciddi ve sağlam bir estetik duygusunun meydana gelmesine katkılar sağlayan bir edebi türdür.

Çocuklara göre hazırlanmış olan kitapların sahip olması gereken özellikler Sever’e göre (2007: 44) aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çocuk kitaplarındaki tasarım ve resim özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki izlek-tema özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki konu- kurgu özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki dil ve anlatım özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki karakter ve kahramanların özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki çevre özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki iletilerin özellikleri,
- Çocuk kitaplarındaki yazınsal ve eğitsel özellikler.

Çocuk edebiyatına ait edebi türleri bu başlık altında yüzeysel tanımlara yer vererek incelenirken çalışmanın bir sonraki bölümünde çocuk edebiyatında kültürel öğeler başlığında detaylandırılacaktır.

Masallar: Çocuk edebiyatı edebi türleri arasında olan masallar dünden bugüne çocukların dikkat ve ilgisini çekmeyi başarmıştır. İşlenen konu, karakterler ve serüvenler genel olarak tabiatüstü bir şekilde yansıtılmakta olup, nesillerden nesile anlatılarak aktarılan hayal ürünü hikâyeler masal adını almaktadır (Oğuzkan, 2016: 17).

Masallar, olaylardan ders almak, dinleyici kitlesini kötülöklere karşı uyarmak, sağduyu ve zekayı övmek amacıyla söylenmiş, inceliğı olan sözlü edebiyat geleneğinin bir ürünü olarak belirtilmektedir. Bununla beraber hitap ettiğı dinleyiciyi ve okuru eğlendirirken eğitime misyonunu benimsemesi ve toplumsal ilkelerin yerleşmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Masalların hedeflediğı temel ilke faydalı olmaktır. Masallara konu olan her kahraman bir başka kişiliğı ifade etmektedir. Aynı zamanda masallar üretildiğı toplumların korkuları, endişeleri, başarısızlıkları ve amaçlarını da ortaya çıkarmaktadır (Öztürk ve diğerkleri, 2012: 108).

Çocuksu bir anlatımı benimseyen masallar, çocukların hayal dünyasını yakından etkileyip, onları açığa çıkarmakta ve ilgi uyandıran olayları benimseyip anlatımını gerçekleştirmektedir. Masallar simge, semboller ve renkli hayal ürünlerinden arındırıldığında hayatın kendisi belirir. Hayatın gerçekliğini eğlenceli ve bilmeceli bir şekilde aktaran masallar, her yaştan insan grubuna seslenen, sunduğı bakış açısıyla hayatı besleyen sanat kaynaklarıdır.

Efsaneler: Sözlü edebiyat geleneğinin bir eseri olarak efsaneler, eski çağlardan günümüze kadar gelen, konu olarak olağanüstü olay veya varlıkları kapsayan hayali hikayelerdir. Efsaneler, toplumsal hayal gücüyle oluşan ve geleneksel bir şekilde aktarılan, tanrı, tanrıça, mistik hayvanlar ve bitkiler, ruhlar, evrenin doğuşu, hazineler ile ilgili hayali bir anlatımı benimseyen edebi eserlerdir.

Efsaneler, çocukların renkli hayal dünyalarına hitap ederek hayal gücünün gelişmesine yardım etmektedir. Tarihsel olayları, dini olayları, yaratılış ve dünyanın sonunu, kahramanlıkları ilgi çeken bir anlatımla aktarmaktadır. Özellikle okul çağında olan çocukların ilgisini uyandıran efsaneler, toplumların sahip olduğı ulusal kültürü, gelecek kuşaklara iletmekte oldukça önemli bir yere sahiptir (Öztürk ve diğerkleri, 2012: 101).

Destanlar: Destanlar basit bir ifade ile “Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir” (TDK, 2005: 510) şeklinde tanımlanır. Ulusların meydana geliş sırasında oluşan ve ulusların kendilerine ait en eski

edebiyat eserleri olarak sayılan destanlarda, masallardaki gibi, tabiatüstü olaylar ve olağanüstü karakterler yaşadıkları serüvenleri anlatmaktadırlar. Bu tür ürünlerde konunun geçtiği zaman ve yer tabiatüstü olsa da bir dereceye kadar tarih kaynaklara dayandırılarak ifade edilmiş olduğu görülür.

Fabl: “Fabl” sözcük kökeni bakımından Latince olan “hikaye” anlamını ifade eden “fabula” dır. Bu sözcük zamanla değişime uğramış ve bir ahlak ilkesi yahut bir davranış şekillerini kapsayan sembolik ifadelere yer veren kısa hikaye türü olan edebi eserleridir (Oğuzkan, 2006: 64). Fabllarda karakterler genel olarak hayvanlar olarak seçilip, sonu insanı ilgilendiren, ona ders niteliği taşıyan masalımsı öykülerdir.

Şiir: Öztürk ve diğerleri (2012: 119) şiir ile ilgili düşüncelerini; dilin anlam, ses ve ritim özelliklerini bir uyum ve ahenk içinde kullanarak, duygusal, düşünsel bir tecrübeyi ya da bir olayı yoğun bir şekilde ve sıradanlığın ötesinde olarak ifadeleri kapsayan edebi bir sanat şeklinde tanımlarlar.

TDK (2005) şiir için “zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk” ifadelerinde bulunur. Edebiyat ederlerinden şiir içerik bakımından kendi arasında da birçok türe ayırım yapmıştır. Bu türlerden bazıları ise şunlardır; lirik şiir, epik şiir, didaktik şiir, pastoral şiir, dramatik şiir. Küçük yaşlarda şiir okuma ve dinleme ihtiyatı kazanmış bir çocuğun, birçok estetik değerleri ve kendi kültürünü öğrenebileceği gibi, yaratıcılık açısından da ufku açılmış olur.

Öykü- Roman: İnsanların başından geçen gerçek veya hayal ürünü bir olayı, kısa bir şekilde, düz bir anlatımla ve edebi bir üslupla anlatan yazınsal türlere öykü (hikâye) denir (Öztürk ve diğerleri, 2012: 127). Geleneksel bir ifade ile öykü, olası ya da olmuş olayları, insan hayatından alınan kesitleri, yer ve zaman belirtilerek anlatım sağlayan, yer verdiği kişi ve olayları genellikle bir yönüyle ele alan edebi eserler olarak nitelendirilmektedir.

Roman ise daha çok toplumsal ve insanların yaşadıkları serüvenler, olaylar, ilişkiler ile karakterleri, duygusal ve düşünsel alanlarını ayrıntılara yer vererek, kendine özgü bir üslup ve tarzla anlatan, uzun ve düz eserlere denilmektedir. Hikayelerden farklı olarak romanlar, toplumsal olay, durum ve ilişkilerin, isteklerin, gelenek ve göreneklerin, ruhsal durumların açıklık kazanmasına ya da çözümlenmesine çalışır. Buna ek olarak

tanımsal, öz ve yapısal açılardan hikâye ve roman birbirinden farklılıklar taşımakta ve ayrımlar göstermektedir.

Biyografi: Oğuzkan (2006: 162), tanınmış, ün kazanmış olan bireylerin yaşayışları ve yaptıklarını tüm haliyle ya da önemli noktalarını kanıtlara dayalı bir biçimde analiz eden edebi türü biyografi olarak açıklamaktadır. Aktaş ve Gündüz (2009: 323) ise biyografiyi, genel olarak toplumca tanınmış olan şahsiyetlerin, yaşam öykülerini konu edinen, onların hayatının bir kısmını ya da tamamını ele alan ve ortaya koydukları eserleri bütün halinde ifade eden yazıları nitelendirmiştir.

Anılar: Anı; insanların kendi yaşantıları, olayları yahut görüp etkilendiği durumları izlenimlere dayanarak yazıya aktarılmasından oluşan yazınsal ürünlere denilmektedir. Anılar bazı yönleriyle öykülerle benzerlik taşımaktadır. Öykülerin konu aldığı karakterler ya da olaylar tasarlama da olabilir, gerçek de. Burada anlatılanlar, yazarın yaşadığı durumlar ya da olaylar olamayabilir, başkalarının hayatları da konu olarak işlenebilir. Anılardaki durum ise; gerçek olaylar ve karakterler gerçeği yansıtır olması, konunun ise yazarın kendi başından geçmeli veya onun tanık olduğu durumlar olması gerekmektedir.

Atasözleri: Nesillerin yüzyıllar boyunca tecrübe, deneyimler ve yaşantıları sonucunda oluşan belli başlı kuralları, toplumsal değer yargılarını ve onların hayata olan bakış açılarını yansıtan, gözlemlere dayanan, onların uyguladıkları ve söylemiş oldukları ders, öğüt niteliğinde olan kalıplaşmış özlü sözler dizisi olarak tanımlanabilir.

Fıkra: Hoş ve etkili bir üslupla yazılan, kısa, mizahi yönü oldukça fazla olan, eğlenceli, güldürücü, aynı zamanda düşündürerek eğlendiren bir yapıya sahip olan kısa öykücükler olarak ifade edilmektedir. Fıkralar kesin olarak etkili ve ince anlam içeren bir şakayla sonlanır (Kıbrıs, 2010: 246).

Bilmeceler: Üstü kapalı olarak ifade edilen, söyleniş olarak karmaşık ve kalıplaşmış sözlerle söylenmiş, tek ya da çift anlamlı bir biçimde sorulmuş suallere titizlikle ve aynı zamanda, düşünce gücünü kullanarak zekice bir cevap verilmesini gerektiren tahminlerde bulunulması gereken oyunlarına denilmektedir. Bilmecelerde coğrafik yapılara göre farklılıklar bulunabilir ve içinde bulunulan çağa ve koşullara ayak uydurularak değişip, gelişmesi devam edebilir.

Özdeyiş ve Söylev: Özdeyiş başka bir adı vecize; kalıp ve slogan olan sözlerin haricinde genellikle kim tarafından söylendiği belli olan, duygu, görüş, bir kanıyı veya başlıca ilkeleri en kısa yoldan anlatan özlü sözlerdir. Söylev ise; bir topluluğa belli bir düşüncenin, duyguların aşılması amacıyla söylenen ve nutuk, hitabet olarak da adlandırılan uzun sözleri ifade eden eserlerdir.

Mektup: Mektup, uzakta olan eş, dost, sevgili ve akraba için yazılan, içerik olarak duygusal, düşünsel ve görsel konuları kapsayan ve iletişim araçları olarak kullanılan, insanoğlunun paylaşmak ve aktarmak istediği yaşantı ve birikimleri iletmeye yarayan edebi bir eser olarak nitelendirilmektedir.

Çocuk edebiyatı, temel olarak çocuk ile ilgili olan ve çocuğu yakından ilgilendiren konuları kapsayan, çocukta farkındalık ve duyarlılık oluşturan, farklı ilgiler uyandıran, üslup, dil ve anlatım bakımından çocuğa göre olan, onun duygusal, sosyal, sanatsal, düşünsel, dilsel gibi yönlerden destekleyen, gelişmesine yardımcı bulunan çok önemli hayat alanını oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatının, yetişkinden olan farklı yönü “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ilkelerinin olmasıdır.

“Çocuk gerçekliği” kavramı çocuğun fizyolojik, sosyal, ruhsal ve duygusal gelişim özellikleri ile öğrenme ihtiyaçlarını anlayıp bilmeyi bununla birlikte nitelikli, karakterli ürünlerle yanıtlamayı ifade eden bir kavramdır (Canlı, 2015: 112). Bu kapsamda, çocuğun kendine özel bir doğaya sahip olduğu bilinciyle hareket ederek, onun ilgi ve alaka duyduğu alanlar, duygu ve düşünceleri, algılama şekilleri dikkate alınmalıdır.

Çocuk edebiyat ürünleri çocuğa göre olmalıdır. Şirin (1998: 19)’e göre, çocuk edebiyatı değerleri arasında en duyarlı yaklaşımı sergileyen ilke çocuğa görelik ilkesidir. Çocuğa göre kavramından anlaşılması gereken, çocuklar için hazırlanan edebiyat eserinin, çocuğun gelişme ve büyüme dönemine, hayal dünyasına, psikolojisine, dil, sözcük ve kavram bilgisine, duygu ve düşüncelerine, algısına uygun bir duyarlılık sergilenmesidir. Çocuklara hitap eden edebiyat eserleri, hangi yaş grubu hedef alınarak yazılıyorsa, çocuğun gerçek ve hayal dünyasının yansıtılması bakımında, ona göre imgeler, simgeler ve karakterler oluşturulmalıdır.

Çocuk gerçekliğini Peter Hartling ise, başka yaşantıların sahip olduğu olanakların, taslaklar halinde çocuğa sunulmasıdır. Örneğin, babasını kaybeden bir çocuğun bu süreçte çektiği acılarından, kimlerle iletişimde olduğuna ve bununla nasıl bir ruh haline

büründüğüne, çevresiyle olan etkileşimine kadar çocuğun etkileniş şekillerine bakılır (Akt. Dilidüzgün, 1996: 84). Bununla birlikte bir başka bir ifadeyle çocuk gerçekliğini, farklı yaşam bölgelerinden gelen çocukların, sahip olduğu gelenek ve göreneklerin, algılama şekillerinin çocukların alımlama şekillerini de değiştirebildiği düşünülebilir. Çocukların yaşamış olduğu toplumlardan, bölgelere, onların sosyal çevresinden etkileşimde bulunduğu kişilere kadar bu alanlardaki tüm farklılıklar ile çocuğun gerçeklikleri arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Aynı zamanda bu gerçekliği etkileyen bir başka unsur da, çocuğun yaşamış olduğu toplumun çocuk algısıdır. Toplumların çocukları istedikleri gibi büyütmesi, geliştirilmesi ve yetiştirmesi noktasında biçimlendirdikleri “çocuk” betisi (figürü), çocuk açısından bir karmaşadan ibarettir.

Çocuk gerçekliği kavramı, çocuğun kendi duygu, düşünce ve sezgilerine dayanan, dil ve algı evreniyle, olaylara, durumlara, hayata olan bakış açısını anlatmaktadır. Bu gerçekliği meydana getiren tüm değişkenler, genel olarak erken çocukluk çağından itibaren belirtmeye başlar ve çocuğun ilgi alanları bu dönemde oluşur. Çocuk gerçekliğinin doğurmuş olduğu sonuç, bu dönem çocukların öğrenme gereksinimlerinin iyi bir şekilde bilinmesi ve nitelikli uyaranlarla cevaplanması zorunluluğu olmasıdır. Bununla birlikte çocuğun hayal dünyasını, umut ve beklentilerini, duygu durumunu önemseyerek kaleme alınan edebi yapıtlar; çocuklar adına yeni bir gerçeklik alanları oluşturmakta ve yetişkinlerin de çocukları daha iyi anlayabilmelerine imkan veren bir rehber niteliği taşımaktadır.

Çocuklar için yazılan kitaplar çocuğun mevcut yaşına, ilgi ve gereksinim duyduğu alanlara uygun olarak yazılmalı, insan ve hayat gerçekliğini algılamasına olanak sağlamalıdır. Daha önemlisi ise yaşam ile çocuk arasında güçlü ve etkili bir şekilde bağ oluşturmalıdır. Yazarın kurgulamış olduğu gerçeklik, çocuk okurların kendi gerçeklikleriyle örtüşmeli ve bundan kopuk olmamalı; yani yazarın çocukla paylaşmak ve aktarmak istediği bilgi, öğretme ve iletiler çocuk tarafından sezinlenmeli ve çocukların yaşam gerçekliği ile bir bütünlük oluşturmalıdır (Sever, 2015: 198-199).

Çocukların çocukluk döneminden itibaren karşılaştıkları her kitap, onlara uygun değildir. Çocukların gereksinim ve ilgisine hitap etmeyen dilsel ve görsel yapıtlar, kitapla ilk kez etkileşimde bulunan çocuklar için engeller oluşturarak, çocuğun sonraki okuyacağı kitaplara karşı negatif bir bakış açısı oluşmasına neden olabilir. Dolayısıyla, her yazılmış eserin çocuğa göre, ona uygun olmadığı ifadesi ortaya çıkabilir.

Çocuğa görelik kavramı, onun ilgi alanlarını, ihtiyaçlarını, dil, anlam ve hayal dünyasını göz önünde bulundurmayı ve bu doğrultuda edebi eserler hazırlanmasını, çocuğun bu alanları ile örtüştürmesini zorunlu kılar (Sever, 2015: 17). Çocuğun hayal ve gerçek dünyası ile çocuk okurların karşılaşacağı eserler arasında paralellik olmalıdır. Öyle ki kendi dünyasının gerçeklikleriyle buluşan çocuğun okumaya karşısında edineceği izlenim; yapının çocuk da oluşturacağı ilgi ve güdülenmeyi yanında getirir

Açıklanan düşünceler çocuk edebiyat eserlerinde olması gereken nitelikler bakımından “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ilkelerini taşıması gerekliliği büyük önem arz etmektedir. Çocuğun fizyolojik, sosyal, duygusal ve ruhsal açılardan gelişim özelliklerini bilmek, onun tüm alanlarına uygun nitelikte ve ona uygun eserler sunmak, bu önemli iki ilkenin ortak açıklayıcısı olarak açıklanabilir. Çocuğun yaş düzeyine göre düşünsel, dilsel, sosyal (toplumsal) ve karakter gelişimi anlamında, ortaya çıkan özellikler bilinmelidir. Bu özellikler kapsamında çözümlenmesi gereken soruların yazar ve çizerler bakımından yanıtlanması, çocuk edebiyatının ortaya koyduğu nitelik adına ciddi bir yeri bulunmaktadır.

2.2. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

Bu bölümde, çocuk edebiyatı eserlerinin temel öğelerini oluşturan; karakterler, konu, dil, ileti-anlatım ve görsel bir uyarıcı olarak resimle ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.2.1. Karakter

Edebi yazınsal yapıtların (roman, öykü, tiyatro vb.) kurgu ve içeriğinin okuyucuyla buluşturulması noktasında önemli unsurun ona hayat veren karakterler olduğu bilinmektedir. Öyle ki çocuk okur, okuduğu yapıtta kendine yakın bulduğu kahramana özenerek kendiyi özdeşlik yakalama olanağı bulmak isterken, kendine hitap etmeyen, farklı bir kahraman ya da karakterler ile karşılaştığında ise ona karşı doğal bir tenkit oluşturabilir (Doğan, 2014: 12; Akyüz, 2014: 9). Bu açıklamalardan elde edilmesi gereken, yapıtlarda yer verilen karakterlerin, çocuğa göre ve çocuğun gerçeklerine hitap etmesi açısından ayrıntılı bir şekilde mercek altına alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Karakter, genel anlamıyla yazınsal türlere hayat veren kişidir. Karakter, hikâye, roman, tiyatro gibi edebiyat ürünlerine konu olan en önemli kişilik (TDK, 2005: 1035) ve bu yazınsal yapıtlarda olay örgüsünün ve kurgusunun en çok etkileyici ögesi, yaşam

öyküsü, deneyim ve tecrübelerine yer verilen, anlatılan, üzerinde durulan kişidir (TÜBA, 2011: 128).

Her çocuk, yaş düzeyine bakılmaksızın, okuduğu tüm yapıtların kahramanlarıyla her yönden benzerlik kurmak ister. Bu doğrultuda yazar, kurguladığı kitaplarda, karakterleri oluştururken bunun bilinciyle hareket etmeli ve bu durumun farkında olarak karakterlerini seçmelidir. Çocuk edebi ürünlerinde gereğinden fazla karakterlere yer verilmemeli, yan kahramanlar da de ana kahramanla ilişkilendirilerek ifade edilmelidir. Çünkü çocuk, fazla kahramanlarla doldurulmuş yapıtı zihninde anlayıp ilişkilendiremez ve bu durum ona karmaşık gelir.

Çocuk edebiyatı ürünlerine konu olan karakterler insan, hayvan, doğaüstü varlıklar, bitkiler, yani cansız veya canlı tüm varlık, obje gibi şeyler olabilir. Burada itinayla hareket edilmesi gerekli en önemli faktör, yapıttaki kahramanın nasıl ve rakamsal kişi sayının ne olduğudur. Bu konu ile ilişkili olarak Oğuzkan (2006: 369) şunları ifade etmektedir: “Çocuk yayınlarında çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman bulunması uygun olur. Hele ki küçük çocuklar için yazılan eserlerde bir iki kahraman yetebilir. Çünkü, çocukların kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk aldıkları bellidir.”

Çocuk edebiyatı eserlerindeki karakter ile ilgili yapılan açıklamalardan şu çıkmaktadır; çocuğun kahramana öykünerek onula özdeşim kurmasını sağlayacak açık, sayıca az ve devingen kahramanlar olması oldukça önemlidir.

2.2.2. Konu

Çocuk edebiyat yapıtlarındaki konuyu Sever (2015: 119), “Çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir öğedir” şeklinde tanımlamaktadır. Bu yapıtlarda aktarılmak istenen, seçilen olay, durum ve düşüncelerin çocuğun aldı düzeyine, anlamlandırma kavramına ve ilgi alanlarına hitap eden düzeyde olması gerekmektedir. Bu konudaki fikirlerini “Yazar metni oluştururken, ‘Ben ne hakkında söz söyleyeceğim? Yazımda neyin üzerinde duracağım?’ suallerine vereceği cevap ve çözümlemeler, eserin hazırlık süreci adına bir çıkış oluşturmalı, çocuğun doğasına özgü bir yaşam alanının yaratılmasına yön vermelidir” şeklinde açıklamaktadır

Oğuzkan (2006: 375)’a göre, çocuk edebiyat kitaplarında kurgulanan konu oldukça önemli bulunmaktadır. Konu seçilirken, çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal vb. gibi

gelişimsel alanlarının çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Onlara yararlı olabilecek, gelişimlerine katkılar sunabilecek kültür öğelerinin ve toplumsal değerlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında işlenen konu, çocuğun tüm alanlardaki gelişim özellikleri ve gereksinimlerini destekleyip ve çocuğun yüreği ve aklına hitap eder nitelikte olmalıdır. Yapıtlarda konu olarak; aile ile ilgili konular, kahramanlık ve yardımlaşma konuları, ölüm, çevresel ve sosyal içerikteki konular, güç savaşımı gibi temalar işlenebilir. Bununla birlikte eserlerde kurgulanan konuların, çocuğun ilgisine açık ve onun anlam evrenine ve en önemlisi çocuğun gerçeklerine uygun bir şekilde işlenmesi gerekir. Yapıtta ele alınan çatışma konularının çözümlenmesi noktasında sevgi ve saygıya bağlı bir çözüme gidilmesi, çocuğa bu duyguların sezdirilmesi açısından oldukça önemlidir.

2.2.3. İleti

İletinin Türkçe sözlükteki anlamı “bir kaynaktan alıcıya ulaştırılmak istenen duygu, düşünce ve becerileri içeren şeyler, yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj” (TDK, 2005: 954) şeklinde belirtilmektedir.

Sever (2015: 140) ileti kavramı hakkındaki görüşünü “Yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir” olarak ifade etmektedir. Özdemir (1994:22) ise iletiyi “Bir yönüyle yazarın konuya yüklediği anlamdır. Yazarı yazmaya iten etkidir” şeklinde tanımlamaktadır. İleti, sanatçının eseri ortaya koymasında etkili olan, metindeki ulaştırılmak istenen asıl duygu, düşünce ve duyarlılık mesajının doğrudan okura iletilmesini sağlayan bir olgudur.

Çocuklara seslenen edebi yapıtlarda olması gereken temel özelliklerden bir tanesi de yapıtı okuyan çocukların duyarlıklar kazanmasıdır. Sanatçı duyarlılığı ile ele alınan metinde aktarılmak istenen ileti ile çocukların ait oldukları topluma, doğaya, insanlara, hayvanlara, çevreye dolayısıyla hayata dair düşünceler kurabilmesine olanak sağlanmış olunur. Yazar ya da çizer tarafından çocuğun gereksinimlerine göre oluşturulan ileti, çocuk okurun belleğinde ve yüreğinde oluşan düşünce ve duyguları ifade etmektedir.

Çocuk edebi eserlerinde aktarılmak istenen iletiler, çocuğun hayal ve gerçek dünyasına katkılar sağlayarak, bireye özgü duyarlıklar oluşturacak bir şekilde yapıtın dokusuna sindirilmelidir. Dolayısıyla edebi yapıtlardaki mesajlar, kesin yargılarla iletilmemelidir.

Öğretici nitelikteki iletiler barındıran yazınsal yapıtlarındaki amaç çocuğa bilgi aktarmak olduğu verilmek istenen mesajlar önerme şeklinde sunulabilir (Melanlıoğlu, 2011: 435).

2.2.4. Dil ve Anlatım

Çocuk edebiyatı ürünlerinde kullanılan dil ve anlatım özellikleri çocuğa hitap edecek doğrultuda olmalıdır. Çünkü, dil ve anlatım bakımından her yazınsal yapıt çocuğa göre seslenmediği bilinmektedir. Bu açıdan çocuğun tüm gelişimsel alanlarına göre şekillendirilen kitaplar, okurun anlamlandırma sürecine sağladığı birçok katkıdan söz edilebilir. Bu bağlamda öncelikle “dil” ve “anlatım” kavramlarına açıklık getirmek gerekir.

Sever (2011: 5) dil konusunda “dil düşünme aracıdır, düşüncenin yaratıcısıdır” ifadesiyle dil ile düşünce olguları arasında bir ilişki kurmaktadır. Anlatım ise, zihinde tasarlanan duygu, düşünce ve konunun sözlü ya da yazılı olarak biçimlendirilmesiyle dile aktarılmasında rol alan okuyuş veya anlatış tarzı ile açıklanmaktadır.

Yazınsal ürünler, dil ve anlatım özellikleriyle okura aktarılan eserlerdir. Çocuk edebiyat yapıtlarında en etkili ve yetkin bir ifadeyle kullanılan dil ile çocuklara dil bilinci ve duyarlık kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu yazınsal yapıtlar, dili kullanırken öğretme amacı gütmeyen onu sezdirme yoluna başvurur. Yazar, yaşam gerçekliklerini hayal ve düşünce gücüyle kurgulayarak ona yeni bir ifade ve anlamsal bir tarzı katıp yazarın kendini yansıtan kurguya dönüştürür. Çocuk okur kitabı okuma süreci boyunca ve kurgunun sonuna geldiğinde, onda yeni ve kendine has bir gerçeklik oluşur. Bu durum ise yazarın dili kullanma yeteneği ve buna bağlı yazınsal yapıtların anlatım niteliği ile yakından ilişkilidir (Sever, 2000: 50).

Dil ve anlatım, çocuk okurları kapsayan edebi eserlerin kurgulanmasında özen gösterilmesi gereken en önemli hususlardan biridir. Bu yazınsal türlerde yazarın dili kullanma becerisi ve kurgunun etkin anlatımı sayesinde tüm okurlar anadilinin zenginliğini görüp, sözvarlığını genişletmiş olur. Dolayısıyla bunun için çocuk okurlar, anadilinin anlatım gücü ve imkanlarını kullanan kitaplarla karşılaşmalı ve buluşmalıdır.

2.2.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Sever'e göre resim "sanatçının dünyasında oluşturduğu içeriği, görünür yapan bir öge" olarak anlatılmıştır. Çocuk yapıtlarında kullanılan resim, gerek görsel bir uyarın oluşturması bakımından önemli bir role sahip gerekse metnin okurun zihinde anlaşılması ve yeni anlamlar meydana getirmesi bakımından estetik bir uyarın niteliğindedir (Sever, 2015: 166).

Geçmişten günümüze değişimler içerisinde olan insan olgusunun bu hali mercek altına alındığında ortaya çıkan ilk uyarınların görsel ifadeler yani resimler olduğu bilinmektedir. İletişim kurmada ve herhangi bir olayı anlatmada yazıdan daha önce kullanılan resimler, toplumların ve insanların kendileri ve nesiller arasında kullanılan dili olmuştur. Bu iletişim şeklini ifade ederken de en etkili olanı ve güzelini seçip kullanmaya gayret göstermişlerdir. Öyle ki bu durum yetişkinlerin evrensel dili olduğu kadar çocukları da olmuştur.

Çocuk edebiyatı kitaplarını çocuk okurla birleştiren iki önemli unsur vardır. Bunlardan birincisi, yazarın metinde kullanmış olduğu yazı dili; ikincisi ise çizerin meydana getirdiği görsel metinler olarak ifade edilebilir. Bu iki önemli unsurun bir araya gelmesiyle, yazar ve çizerin metinde anlatmak ve ifade etmek istedi kurgu tamamen çocuğa aktarılmış olmakla birlikte, çocuk okurun algılama gücü ve algı zenginliği oluşmaktadır.

Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki görselliğin metni açıklamanın yanında okulöncesi çağıdaki çocuk ile aile arasında duygusal ve fiziksel bakımdan bir yakınlık meydana getirme konusunda oldukça önemli bir işleve sahiptir. Görsel bir uyarın olarak resimli eserler, okuma bilmeyen çocuklar için iyi bir hayal kurma ürünü olmakta ve onların bilişsel yeteneklerinin gelişmesine de birçok yararlar sağlamaktadır. Bir bakıma bu durum çocukların resimlerle ve resimlerin de çocuklarla anlaşması demektir.

Çocuklar, görselliği ön planda olan kitaplar ile gerçek yaşamı bağdaştırmaya çalışırlar. Resimli yapıtlar, her şeyden önce çocuğun kavramsal gelişimine ciddi anlamda destek vererek, onun zihninde görsel imgelerle yer ederek yeni oyunlar ve öyküler oluşturmaya imkan verir. Resimler, çocukların akıllarına hitap ederek nesne ve kavramların imgeleri ve simgelerini meydana getirerek çocuğun bilişsel ve duygusal alanlarını geliştirmeye katkı sağlar.

Okulöncesi ve okul döneminin başlarındaki çocukların okuma ve öğrenme kültürü sürecinde çocuğun anlamlandırmada zorluk yaşadığı birçok kavram, görselliği zengin kitaplarla anlam kazanmaktadır. Resim yalnızca bakmak için olan bir sanatsal ürün olmamakla birlikte, önce bakılası sonra görülesi ve özümseyerek iletmek istediği mesajı izleyiciye aktaran ve bu mesaj üzerine düşünmesine olanak sağlayan bir sanat eseridir.

Çocuk gerçekliği ve çocuğa göre ilkelerine uygun bir biçimde hazırlanması gereken kitaplarda çocuğa göre kavramına denk gelen unsurların en başında resim gelmektedir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer verilen resimler gerçek ya da gerçek olmayan ve yahut bir nesneyi, bir varlığı ifade edebilmektedir. Görsel bakımdan zengin olan edebi türlerde yer verilen imgeler; karikatür, fotoğraf, çizge veya resim gibi görsellere ögelere yer verilebilir. Bu görsel unsurların hemen hemen hepsi çocuğun bilişsel, duygusal algısını ve hayal dünyasına farklı biçimlerde gelişmesine katkılar sunabilir (Akyüz, 2014: 14). Burada dikkat edilmesi gereken, öncelikli ve önemli olan bu kitapların çocuğun gerçekliğine, çocuğa göreliliğe ve yaşına uygun olmasıdır.

2.5 Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Çocuğun kendine has bir duyuş ve davranışları olması, çocuk psikolojisi kapsamında yeni görüş açısı kazanarak bu durum tüm yönleriyle ele alınmıştır. “Küçük adam” kavramı artık değişerek bu kavramın yerine “Yarının yetişkinleri” geçerek çocuğa yeni bir bakış açısı gelişmeye başlamıştır. İlk olarak Batı’lı toplumlarda oluşan bu yeni yöneliş 17. Yüzyılın bitiminde daha belirgin bir noktaya ulaşmaya başlamıştır. Bu dönemin sanatçıları çocukluk kavramını, adeta insanın temeli için atılan ilk harcına yönelişin, yani insanlığın başlangıç noktası olarak görülmektedir. Bu yöneliş neticesinde, sanatçı gerçekliği ile bir bütünleşme yaşayan psikolojik alan, çocuk için edebi ürünler ve sanatın gerekliliğini oluşturarak çocuk edebiyatının doğmasına imkan vermiştir.

Yetişkin ile çocuğun her bakımdan ayrı olduğunun görülmesinden sonra, yetişkinler için yazılmış eserlerden farklı olarak çocukların hayatlarına seslenebilecek yapıtlar, çeviri ürünleriyle ortaya koyulmaya başlanmıştır. Aydınlanma Çağı’nın 18. Yüzyılda oluşmasıyla birlikte çocuklar keşfedilmeye başlanmış ve çocuk için diğerlerinden ayrı bir edebiyat eseri oluşturma arzusu, 19. Yüzyıldaki tüm alanlardaki gelişmeler ve yenilikler neticesinde çocuk edebiyatı tarzında ürünler ilerleme kat etmiştir. 20.

Yüzyılda ise, 2. Dünya Savaşı'nın her alandaki etkisiyle çocuklar için ortaya koyulacak edebiyat yapıtlarında nitelik aranma yoluna gidilmiştir.

Batı toplumundaki çocukların da okuyabileceği türler arasında olan eserler olarak 18. Yüzyılda Daniel Defoe'un kaleme almış olduğu *RobinsonCruseou*, Jonathan Swift'ten *Gulliver*; 19. Yüzyılı temsil eden edebi ürünler; Mark Twain'den *Tom Sawyer'in Maceraları*, Carlo Collodi'un meşhur *Pinokyo'su*, Robert Stevenson'dan *Define Adası*; 20. Yüzyıla bakıldığında ise Saint Exupery'nin kitleleri etkilediği *Küçük Prens* adlı eserler sayılabilir (Şirin, 1998; Şimşek, 2014).

Türkiye edebi çocuk ürünleri bakımından ele alındığında; Tanzimat Dönemi öncesinde sözlü halk edebiyatı eserlerinden olan bilmeceler, ninniler, tekerlemeler, meddah, Karagöz, ortaoyunu gibi türler ortaya çıkmaktadır. Bu sözlü edebi eserleriyle birlikte çocuklar gereksinmelerini gidermiş olmuştur. Tazminat Dönemi ile eğitim olgusu öne çıkmış ve bununla beraber Batı'nın eserleri çeviriler halinde çocuklara sunulmaya başlamıştır. Batı ile etkileşimler neticesinde çocuklar için ilk çeviri ürünleri olan edebi romanlar *Robinson Cruseou* ve *Gulliver* olmuştur.

Meşrutiyet rejiminin ilanı ile eğitim alanında gelişmeler artmıştır ve bu durum da çocuğu yakından etkilemiştir. Bu dönemin çocuk edebiyatına yönelik ilk eser olarak Satı Bey tarafından üretilmiştir. Satı Bey ve İbrahim Alaattin Gövsa, çocuk edebiyatı ile ilgili birçok çalışmalar yaparak yayımlamış ve çocuklara hitap eden edebi kitaplar yazarak, çocuk edebiyatının önemini ve buna doğan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu döneme ait çocuk edebiyatı kitaplarından bazıları: “Çocuk Şiirleri, Çocuk Edebiyatı İbrahim Alaattin Gövsa; Çocuklarımıza Neşideler Ali Ulvi Elöve; Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altın Işık Ziya Gökalp” gibi önemli eserlerdir.

20. yüzyılda Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte büyük devrimler inşaların hayatına girmiştir. Bunların en önemlilerinden olan yeni harflerin kabulü olmuş ve bununla birlikte edebiyat eserlerinin niteliğinde ve niceliğinde büyük oranda artışlar görülmüştür. Bu dönemin önde gelen ve çok önemli şar ve yazarları özgün yapıtlar sunmaya gayret etmiş olsa da çeviri eserlerinin etkisinden bir türlü kurtulamamışlardır. Milli bilincin ve duyguların en üst seviyede olduğu Kurtuluş Savaşı dönemiyle, artan milli duygular ve savaş ortamı yazarları etkilemiş olmakla birlikte etkileri yapıtlara yansımıştır. Çalikuşu, Acımak, Kızılılık Dalları Reşat Nuri Güntekin; Dağa Çıkan Kurt, Halide Edip Adıvar; Milli Savaş Hikâyeleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi eserler

çocuklara göre yazılmamış da olsa, çocuklar ve tüm millet tarafından büyük ilgi görmüştür.

60'lı yıllarda üretilen yayınlar, devletin o dönemki politikası ve yayınevlerinin yürüttüğü çalışmaları konu alan türler yazılmaya devam etmiştir. Dönemin yeni oluşan değerlerini çocuklara aktarmak ve insan hayatının erdemlerini kavratmak amacıyla olan yapıtlar ortaya koyulmuştur. Dönemin edebi eserleri arasında; Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Şeref Armağanı'na aday gösterilen Cahit Uçuk'un Türk İkizleri, Gümüş Kanat ve Mavi Ok gibi yapıtlar çocuk okurlarla bir araya getirilmiştir (Şirin,1998; Şimşek, 2014).

70'li yıllar 60'lı yıllara nazaran basılmış ve yayınlamış kitap sayısı bakımından düşüklük yaşamıştır. Aynı zamanda çeviri sayısında da bir azalma görüşmüştür. Buna sebep olarak, dönemin yazarlarına özgün eserler yazdırılması konusunda yapılan ısrarlar gösterilebilir. Fakat bu durum çocuklar için yazmaya gayret gösteren yazarları yıldırmamıştır. Dönemin önemli yetişkin edebiyatçıları Aziz Nesin, Ülkü Tamer, Erdal Öz, Fakir Baykurt, Rıfat Ilgaz gibi yazarlar aynı zamanda çocuklara ürünler çıkarmak için çaba sarf etmişlerdir.

80'li yıllara gelindiğinde artık milli bilinç duygularını konu alan yapıtlar, dönemin getirdiği dinsel konuların hakim olduğu eserlere dönüşmüştür. Benzer bir şekilde 90'lı yıllarda da dinsel konular yapıtlara konu olmuştur. Artık günümüze kadar yükseliş trendinde olan çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği anlayışının egemen olduğu kurgulu yapıtlar, içerik bakımından hem nicelikli hem de nitelikli değişimler göstermektedir.

BÖLÜM 3: ÇOCUK EDABİYATINDA KÜLTÜREL ÖGELER

Çalışmanın bu bölümünde ise çocuk edebiyatında yer alan dilsel, dinsel, tarihsel, örf-adet ve geleneksel, sanatsal, giyim kuşam ve ailesel, vatan ve evrensel değerler bakımından kültürel öğelere yer verilmektedir.

3.1. Kültürel Öğeler

3.1.1. Dilsel Kültür Öğeleri

Bu bölümde dilsel kültür öğeleri olan; deyimler, mecazi kelimeler, atasözleri, özdeyişler, ağız özellikleri, tekrar grupları, yansımalar, tekerlemeler, bilmeceler, ninniler ve maniler açıklanmaktadır.

3.1.1.1. Deyimler

Doğan Aksan’a göre (2005: 96) deyimler toplumun sahip olduğu maddî ve manevî kültürel değerlerini yansıtan, algılama şekillerini ve düş kurma gücünü etkileyen, nükteli bir ifade gösteren, anlatıma çekicilik ve akıcılık katan sözcük topluluğudur. Sözcük topluluğu olan deyimler azami olarak iki kelimedenden meydana gelir. Genel olarak kelimeler gerçek anlamının dışında başka bir anlam içermektedir. Kültür değerlerini ifade eden deyimler, milletin benimsediği kısa söz grupları olarak ifade edilir. Türk dili, anlatıma ve ifadeye güç katan ve dilin zenginliğini gösteren deyimler açısından nitelikleri oldukça çoktur.

3.1.1.2. Mecazi Kelimeler

Türkçe Sözlük mecaz anlamı “Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz” olarak tanımlanır (www.tdk.gov.tr). Kelimeler, mecazi anlam yüklenerek gerçek anlamından farklı ifadeler kazanır. Neticede sözcükler yalnızca temel anlamları kendinde barındırmaz. Dolayısıyla bu durum dilimizin ifade becerisinin sınırsızlığını ifade eder. Dilin ifade yeteneğinin artmasında ve anlatımın güç kazanmasında bazen mecazlar deyimleri meydana getirir.

3.1.1.3. Atasözleri

Atalarımızın engin tecrübeleri sonucunda edinilen atasözleri, bir ulusun ortak davranış ve düşüncelerini belirleyerek, onlara kılavuzluk olanağı sunar. Bununla beraber atasözlerinin belirttiği davranış ve düşünce şekilleri tüm milletin uyum sağladığı öğütler

olarak bilinmektedir. Dolayısıyla atasözleri, toplumsal düzenin oluşmasında ve sorunlarda orta yolu bulmada konusunda bir hâkim gücünü taşımaktadır. Atalarımızın uzun denemeleri sonucunda oluşan ve milletin yaşam deneyim ve hayat görüşlerini aktaran atasözleri, en önemli dilsel kültür ögesi olup, dilin sahip olduğu zenginlikleri ifade eden ve kültürel değerleri kuşaktan kuşağa taşıyan bir ögedir.

3.1.1.4. Özdeyişler

Özdeyişler, kim tarafından söylendiği belli olan, sözcükleri çarpıcı bir ifadeyle aktaran, anlamlı, kısa ve uyumlu sözlerdir. Sözcük gruplarıyla ilişkileri ve oluşturdukları benzerlikler güçlü değildir. Etkin bir kalıplaşma özelliği bulunmayan özdeyişler, birtakım nitelikleri bakımından atasözleriyle benzerlik kurarlar (Bozkurt, 2010: 169). Aynı atasözlerinde olduğu gibi özdeyişler de ulusun dünya görüşleri, tecrübeleri ve gözlemlerinden hareketle oluşan özlü sözlerdir. Aynı zamanda az ve öz kelimelerle daha çok duygu ya da düşüncüyü anlatma becerisiyle ve yargı belirtmesinden dolayı yine atasözleriyle benzerlik oluştur fakat atasözlerinden farkı, özdeyişi söyleyenlerin belli olmasıdır.

3.1.1.5. Ağız Özellikleri

Ortak bir ifadeyle ağız, kullanım alanı bakımından az bir kitlenin kullandığı belli bir coğrafik bölgeye, yöre veya yerleşim kesimine ait dilin ayrılan küçük kollarıdır. Dolayısıyla ağız, dilsel özellikleri ve ilişkileri açısından standart dilden çok daha zayıf ve kelime dağarcığı azdır. Ayrıca ağız dilinin konuşulduğu gibi yazıya geçirilmesi mümkün olmamakla birlikte, yazı diline geçişi standart dil kuralları ile gerçekleşir. Bu kapsamda ağızların, iletişim alanı kısıtlı, saygınlığı düşük, resmi çevrelerde kullanılması pek tercih konusu olmayan, eğitim ve öğretimi mümkün görünmeyen yöresel bir konuşma şekilleridir (Demir ve Yılmaz, 2006: 24).

3.1.1.6. Tekrar Grupları

Tekrar grupları, cümlelerde, sözcüklerde ve bulundukları yerlerde anlamı ve ifadeyi olduğundan daha da etkin ve güçlü kılmak için kullanılan söz gruplarıdır. Tekrar grupları Türkçenin zenginliğini ifade etmekle beraber, anlamı daha da kuvvetlendirmek, nesnelere ve kavramlara çokluk, beraberlik, süreklilik, kesinlik gibi anlamlar katarak onları pekiştirme amacıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte tekrar grupları bulunduğu yere göre cümlelerde tümleç sıfat, zarf, özne gibi önemli görevlerde kullanılırlar.

3.1.1.7. Yansımalar

Yansımalar, doğada bulunan canlı ya da cansız varlıkların çıkarmış oldukları seslerde yola çıkarak, bu sesleri taklit ederek türetilen kelimelerdir. Genel olarak yalnız başına anlamsız olurlar ancak “fırlamak, üflemek, hoplamak” gibi bazı dile aktarılan sözcükler türetme yapmak için kullanılır ve tek başlarına anlamlı olurlar. Yansıma sözcükleri, tekrarlama şeklinde ifade edilebilir ve tekrar grupları da oluşturabilirler. Buna örnek olarak “Küt küt, şırıl şırıl, horul horul, katır kutur” gibi sözcükler tekrar grupları oluşturur. Türkçe, yansıma kelimeler bakımından oldukça zengin bir dildir.

3.1.1.8. Tekerlemeler

Türkçe sözlükte tekerleme “Çoğunlukla basmakalıp söz veya birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı” şeklinde ifade edilmiştir. Tekerlemeler, ahenk, şiirsellik, uyum ve ses benzerliği oluşturmak amacıyla kafiyelemlerden yararlanan, anlamsal bakımdan birbirinden uzak olan fakat ses benzerliğine sahip, iç uyum bakımında şiire, görüntü açısından da düz metne benzeyen, gerçekliğe yakın olmayan fikirlerin sırayla anlatıldığı sözlü halk edebi eserlerindendir. Tekerlemeler belli bir konuya sahip değildir. İçerik olarak bir düşünürü, gerçeklikle ilgisi olmayan ve ilgisiz sözlerin bir araya geldiği sadece uyumun arandığı yargı ve ifadeleri barındırırlar. Tekerlemelerin eğlendirmek, neşelendirmek, canlı bir ilgi odağı olmak, izleyici veya dinleyiciyi bir çalışmaya, etkinliğe hazırlamak gibi bir misyonu ve amacı vardır.

Kaya (2009: 9), tekerlemeleri şu şekilde sınırlandırmaktadır; çocuk tekerlemeleri, mektup tekerlemeleri, masal tekerlemeleri, niyet, okşamalar, dilek ve dua tekerlemeleri, gösteri oyunlarında söylenen tekerlemeler, müziklerin arasında kullanılan tekerlemeler.

3.1.1.9. Bilmece

Bilmeceler, insan hayatında yer alan herhangi bir şeyi benzetme ve çağrışım yollarından yararlanıp, üstü örtülü kelimelerle betimleyen, dinleyen ya da okuyana sorular sorup çözümlemesini isteyen ve hemen hepsi kalıplaşmış ve uyumlu söz gruplarıdır.

Anonim halk edebiyatı eserlerinden olan bilmeceler, sınırsız konuya sahip, genellikle sorular soran, sözcük oyunlarını kullanan, ses benzerliğine sahip, karşıt durumları konu alan, ölçü ve kafiyelemlerden şiirselliği sağlayan ürünlerdir. Türkçe, bilmece ürünleri açısından çok zengin bir dildir. Bilmecelerin işlevi sadece bir oyun oynamak değil aynı

zamanda, sözcük dağarcığını genişletmek, hazırcevap ve yaratıcı bir zeka sağlamak, düş dünyasını zenginleştirmek, dil becerileri oluşturmak ve geliştirmek gibi rolleri de vardır. Buna ek olarak bilmecelerin pedagojik, psikolojik ve sosyolojik alanları geliştirmesi ve katkı sağlaması yönünü de unutulmaması gereklidir.

3.1.1.10. Ninniler

Ninniler, annelerin ya da yakınların bebekleri sakinleştirmek, onları uyutmak ya da ağlamamaları amacıyla hafif ve yumuşak bir sesle söylenen, uyumlu ifadeleri barındıran ve ezgili sözlerden meydana gelen türkülerdir. Ninniler, Türk halk kültürünün en değerli unsurlarından biri olarak, kafiye ve ses uyum niteliğini ve kalıplaşmış ifade şekillerini taşıması bakımından oldukça önemli eserlerdir.

3.1.1.11. Mâniler

Halk edebiyatı anonim ürünlerinden birisi de manilerdir. Manilerin çoğu zaman kim tarafından söylendiği ve yazıldığı bilinmemekle birlikte konularını sevgi, hasret, aşk gibi kavramlar oluşturmaktadır. Maniler, biçim bakımından genellikle yedi heceli olup, dört dizeden meydana gelmektedir. Dörtlükler anlam bütünlüğü barındırmakta, anlamın en yoğun bir şekilde işlendiği dizeler ise, üçüncü ve dördüncü dizelerdir (Boratav, 1969'den akt. Kolay, 2018: 31).

Maniler, Türk halkının yaşamış olduğu hasretlikleri, özlemleri, hayalleri, sevgisini, aşkını, üzüntüsünü, kederlerini, sevinçlerini; yani hayata dair tüm duygu ve düşüncelerin ifade ediliş şeklini manilerde bulmak mümkündür. Bu doğrultuda maniler, halkın ruhundaki duyguları aktarması bakımından içtenliğe sahip ürünlerdir. Maniler, diğer edebi yapıtlarındaki gibi toplumsal millî birlik, beraberlik bilincinin oluşmasına katkılar sağlar (Artun, 2007: 1).

3.1.2. Din- İnanç, Dinsel Ögeler ve Dini Şahsiyetler

Din ve inanç sistemleri tüm toplumların kültürü üzerinde oldukça önemli bir misyona sahip olmakla birlikte aynı zamanda din-inanç ve dinsel ögeler, yaşam şekillerinin biçimlenmesine ciddi katkılar sunan öğelerdir. Dolayısıyla da inanç şekilleri, sosyal anlayışlardan, sanat anlayışlarına, hayata olan bakış açılarından ve diğer önemli ve özel değerlerine kadar tüm kültür unsurlarını etkisi altına almıştır. (Güven, 2012: 935).

Dini inanç ve dinsel öğelerin taşıdığı izleri insanların ve toplumların birtakım etkinliklerinde görmek mümkündür. İnsanların sosyal faaliyetlerini anlayabilmek adına, öncelikle inanç değerlerinin bireyler üzerinde oluşturduğu gücü iyi bilmek gerekir. Çünkü inancın, insan psikolojisi ve sosyal çevre üzerinde de oldukça ciddi bir etkisi olduğu bilinmektedir. İnancın, sosyal hayat ve kültürel unsurlar üzerinde yarattığı aynı etki, kültür için de geçerli sayılmakta ve kültür de o toplumun sahip olduğu inançlar üzerinde etki yaratmaktadır.

Din ve inançlar, insanların psikolojilerini, ailesel ilişkilerini, hayata olan bakış açılarını, sosyal faaliyetlerini gibi hayat tarzıyla ilgili birçok unsuru, birçok yönden etkileyerek biçimlendiren yahut bu kavramların onlarda meydana gelmesini sağlayan, kişiler arası birlik ve beraberlik duygularını harekete geçirerek koruyan, bu haliyle kültürel değerlerin oluşumunda ve devamlılığını sürdürmesinde oldukça önemli olan faktörlerden biridir.

3.1.3. Tarih ve Tarihi Olaylar

Tarih; insanların ve toplumların önemli değerler için mücadeleler sonucunda elde ettiği, dünden bugüne değin biriktirmiş olduğu, ulusal bir miras olan kültüre ait olan tüm ayrıntıları bünyesinde barındırır ve bu toplumsal mirasın geçmişten gelecek nesillere aktarılmasını ve devamlılığını sağlar. Çünkü tarih, ulusların bir aynası niteliğinde olup, onların dünde yaptıklarının ve yaşantılarının birer yansımasıdır. Tarih, başlı başına toplumlara ait kültürel bir değerdir.

Tarih, milletin tüm fertleri arasında bir gönül bağı kurarak millet bilincinin ortaya çıkmasına, ulusal aidiyet duygusunun oluşmasına ve kültürel değerlerin geçmişten geleceğe taşınmasına katkı sağlar.

3.1.4. Örf ve Âdetler

Toplumsal hayatın düzeni ve devamlılığı için yazılı kurallar gereklidir. Toplumsal düzeni koruyan bu kurallara kanun adı verilir. Bu yazılı kurallar haricinde düzeni sağlayan ve koruyan, toplumun kabul ettiği ve benimsediği bir de yazısız kurallar vardır. Kanunlar gibi yazısız kurallara da uyulması zorunludur ve aksi takdirde yaptırımları vardır. Örf ve âdetler bu bahsi geçen yaptırımları oluşturan yazısız kurallar bütünü olarak geçmektedir. Bu kurallar, yaptırımları ile kimi zaman zorlayıcı ya da özendirici, kimi zamansa kınayıcı ya da ödüllendiricidir. Dolayısıyla yaptırım gücüyle

toplum üzerinde bir baskı oluşmakta ve tüm bireylerin bu kurallara riayet etmesi durumunda toplumsal çevre bakımından onaylanacağını, etmediği durumdaysa kınanarak dışlanacağını ya da bir cezaya uğrayacağını bu kurallar ile bilir (Örnek, 2014: 16).

Örf ve âdetler, toplumsal bakımdan çoğunlukla ortak kurallar bütünü olarak bilinmesine rağmen, ülkenin farklı coğrafik bölge ve yörelerinde farklılıklara sahiptir (Başçetinçelik, 1999). Milleti meydana getiren kişilerin duygusal, düşünsel, davranışsal ve sosyal alanlarını oldukça etkileyen örf ve âdetler, kültürel kişiliğin meydana gelmesinde ve şekillenmesinde ve gelişmesinde güçlü bilinen kültürel öğelerdendir.

Türk kültürü simgelerinden olan selamlaşma ve vedalaşma kavramları, kültürümüzde çok önemli bulunmaktadır. Selamlaşma ve vedalaşmada kullanılan beden dili ve davranış olarak, tokalaşmak, el sallamak, sağ eli kalbin seviyesine götürmek, bir eli baş hizasına getirmek, el sıkışmak, saygı simgesi olan başı öne eğmek, sarılmak, tebessüm etmek ve gülümsemek, el öpmek ve göz kırpmak vb. gibi ifade ve eylemleri kapsamaktadır.

İkinci olarak, devlet, toprak bütünlüğüne sahip, belli kuralları ve yasaları olan, köklü bir tarihi kendine bulunduran, uluslar topluluğunun oluşturduğu ve milletin yönetilmesi üzere kurulan siyasi ve sosyal bir organizasyondur. Dolayısıyla devletleri devlet yapan ve devamlılığını ve ayakta durmasını sağlayan en mühim unsuru milletler oluşturmaktadır. Devlet, kendi milletine karşı birtakım sorumlulukları ve vermesi gereken hizmetleri vardır. Bu bakımdan kendi içinde kurum ve kuruluşlara ayrılarak toplumuna hizmet sunma rolünü üstlenmiştir.

Devletin en temel unsuru olan millet, devletinden, iyi çevre koşullarına sahip olmayı, iyi sağlık hizmetleri almayı, huzurunun sağlanmasında emniyet sisteminin olmasını, kendine güven veren bir yasaları ve adaleti olmasını, saygı ve şefkati bekler. Bu kapsamda millet için devlet kavramı çok değerlidir. Ayrıca, bu imkanlara sahip olan bir ülkenin ulusu, kendi devletinin yöneticisine de bağlılık, güven, saygı ve sevgi duyar.

Kültürel öğelerden olan misafir, bir yere ya da birinin evine davetli veya davetsiz olarak gelen ve kısa süreli kalan, ziyaret eden kişi/kişiler, konuk/konuklar ifadesiyle açıklanmaktadır. Misafirperverlik ise konuğun en iyi şartlar sunularak ağırlanması ve uğurlanması noktasında yapılan tüm hazırlıklar, gösterilen hoşgörü ve duyulan

hassasiyettir. Türk kültürü için misafirperverlik çok önemli bulunan, bu konuda her zaman hassas davranışlar ortaya koyulması gereken önemli bir kültürel unsurdur.

Cumhuriyet öncesinde soyadı kanunun olmadığı zamanlarda daha çok kullanılan ad takma kavramı günümüzde ise köy, kasaba gibi nüfusu az olan yerleşim yerlerinde kullanılmaktadır. Lakap ile birine hitap etme toplumumuzda oldukça yaygın olmakla birlikte ve hatta bireyin gerçek adının yerine kullanıldığı bile görülmektedir. Genellikle iş arkadaşları arasında, kapalı topluluklarda, cemaatlerde, sokak aralarında, öğrenciler arasında ve hapisane gibi yerlerde ad takma/lakap çok sık kullanılır (Mustak, 2001: 880).

Düğün olgusu, toplumların en değerli köklerini ifade eden ve nesillerin devamını sağlayan aile kavramının oluşmasında başrolü olan bir gelenektir.

Düğünler, toplumun aile ve nikâh ilişkilerini anlamamıza yardımcı olan, onların yaşam şekillerini gösteren, özenle hazırlanan, insanlar arası iletişimi etkileyen, genellikle eğlenceli bir bölümü de olan en önemli törenlerden ve türlü geleneksel yönlerinden oluşan sosyal bir organizasyondur. Tarihsel olarak çok uzun bir geçmişi olan ve eskilere dayanan düğünler, geleneksel bir tavır ile devam eden ve her kişinin hayatında önemli bir yere sahip olan, tüm toplumlar tarafından sürdürülen ve geçmiş kültürlerin izlerini süren, insanlara detaylar veren kültürel bir gelenektir (Çetin, 2005: 94).

Toplum hayatında konum bakımında birbirine yakın ev yaşantısı olan fertler, günlük hayatta çeşitli konularda gereksinim duyarlar; bu noktada dertlerini, kederlerini, heyecan ve coşkularını, sevinçlerini paylaşma ihtiyacı duyarlar, paylaştıkça azalan sorunları yerini mutluluklara bırakarak komşuluk bilinci oluşmaya ve gelişmeye başlar. Bununla birlikte komşuluk, bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştıran, toplum hayatında yardımlaşmayı, dostluğu, dayanışmayı, arkadaşlığı, kardeşliği, birlik ve beraberlik bilincini kuvvetlendiren kültürel öğelerin bir diğeridir (Gündüz ve Yıldız, 2008: 123).

Tüm toplumda farklılık gösteren ve değişken olan ad koyma geleneği kültürel bir ögedir. Türk toplumunda ad koyma geleneği ise, çok yaygın olan dini bir merasimle uygulanan ve kutlama niteliği taşıyan bir unsurdur. Aile tarafından seçilen bir ad, ezanla birlikte çocuğun sağ kulağına dini bir ritüelle, saygı duyulan birinin, bir imam ya da dini

yönü güçlü bir kimsen tarafından verilir. Bunların hiçbirisi yoksa çocuğun dedesi veya babası bu rolü kendi üstlenir.

Çocuk oyunları, geçmişe eskilere dayanan, belli kurallara koyularak oynan, çocukların eğlenmesini, mutlu olmasını, kişiler arası ilişkilerinin gelişmesini sağlayan, aynı zamanda çocuklara birlik ve beraberlik duygularını aşılayan, paylaşmayı arttıran, sorumluluk alma bilincini oluşturan, grup çalışmaları gibi çocuğu birçok yönden geliştiren, ona faydalı davranışlar kazandıran ve çocuğun gerçek hayata hazırlayan sağlayan bir araçtır. Böylece bu yararlı oyunlar sayesinde çocuklarımız, toplumda kendilerine yer bulacak; böylece bulunduğu toplumun kültürel değerlerine yabancılik çekmeden ayak uyduracak ve kendi kültürünü yeni kuşaklara iletmede katkı sağlayacaktır.

Başal (2007: 245) çocuk oyunlarını şöyle ifade etmektedir; çocukların bütünleşmiş olduğu oyun araçları, yeni oyuncaklar, çocuğun psikomotor yeteneklerinin gelişmesine yardım eder, düşünme, keşfetme, öğrenme ve hayal kurma gibi bilişsel becerilere faydalar sağlar. Aynı zamanda çocuğun dil becerisinin oluşmasına ve de gelişmesine imkan vererek, çocuğun çevresiyle iletişim ve etkileşimde olmasını sağlarken, onun sosyalleşmesine katkılarda bulunur.

Genel olarak bayramlar, toplumsal ve dini bakımdan oldukça değerli olan, toplumun bireyleri tarafından kutlanan, insanlar arasındaki bağı artıran, sosyalleşme unsuru sayılan, yardımlaşma, paylaşım, dayanışma, akrabalık, komşuluk, kardeşlik ve dostluk gibi kavramları güçlendiren, sürekliliğini sağlayan, onları yaşatan ve bu kavramların kalıcı olmasında katkılar sağlayan kültürel değerlerdir.

3.1.5. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Toplumun en küçük sosyal yapısı ailedir. Tüm bireyler temel eğitimlerini bu küçük sosyal yapıda alır. Bu bakımdan aile, toplumu oluşturan bireylerin karakteri üzerinde etkin bir güce sahip, onun oluşması ve gelişmesinde büyük etkisi olan, kişilerin sosyalleşmesini sağlayan bir yapıdır (Könezoğlu, 2006: 8). Aile, toplumların bir aynası niteliğinde olup, toplum hayatının şekillenmeye başladığı yerdir.

Bir toplumun ailesel yapıları ile o toplumun kültürü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Toplumsal kültürün sağlam bir yapıda olması, ailesel yapının kuvvetli olmasına bağlıdır. Aile, kendi temellerini güçlü atmışsa beraberinde getirdiği değerler de güçlü

temeller üzerine inşa edilmiş olunur. Her zaman yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olan, birlik ve beraberlik duygularını yitirmeyen, dostluk, kardeşlik, sevgi ve saygı gibi evrensel değerleri ve kültürü benimseyip, koruyan ve gelişmesini sağlayarak onu gelecek nesillere aktarabilen bir millet için bu değerlere sahip çıkan ve onu özümseyen aile ve akrabalık ilişkilerine ihtiyaç vardır.

3.1.6. Giyim Kuşam

Giyim kuşam günlük hayatın vazgeçilmez öğelerindendir. Giyim kuşam, çoğu zaman bireyin kendi karakteri ve çevresi ile ilgili bilgi verirken aynı zamanda kişinin iyi hissetmesini sağlar. Bununla birlikte kişinin hayat şekli hakkında, statüsü, mesleği, ekonomik durumu ve kişisel özellikleri ile ilgili olarak ipuçları verir. Bu kapsamda giyim kuşamın insan hayatındaki rolü ve yeri oldukça önemlidir. Aynı şekilde giyim kuşam, toplumların sahip olduğu kültür ile ilgili olarak da ipuçları veren, ayna niteliğinde olan kültürün maddi öğelerinden biri olarak ifade edilebilir.

3.1.7. Yiyecek, İçecek ve Beslenme

Bir ülkenin ve toplumun bulunduğu bölge, oranın bitki örtüsü ve orada yetişen bitkiler bakımından bize bilgi verir. Yine iklim, yeryüzü şekilleri ve coğrafik yapı, konumu gibi birtakım özellikler bölgesel bitkisel ürün çeşitliliğini yakından etkiler. Tüm bu özellikler, insanın yaşamını sürdürdüğü ve kendine yurt edindiği bölgedeki insanların beslenme şekilleri ve mevcut alışkanlıklarını yansıtır. Bu kapsamda edinilmesi gereken sonuç, yiyecek, içecek ve beslenme şekilleri, bir toplumun yaşam biçimi ile alakalı olarak ayrıntıları ifade eden kültürel bir unsurdur.

3.1.8. Sanat

Sanat, ilk bakışta duyguların, güzelliklerin, yaratıcılığın, hayal gücünün, tasarımın dışavurumu olan bir etkinlik olarak görülse de toplumların birlik ve beraberlik ortamında hayatlarını sürdürmesini ve millî bir güzelduyu oluşturması bakımından estetik üründür. Sanat, toplumların ortak kültürel değerlerinden olup, toplumları ve milleti meydana getiren bireyleri birleştirici ve bütünleştirici özelliğiyle bir araya getiren bir etkinliktir. Bir toplumun estetik anlayışı olan sanat ürünleri, milletin kendilerini ifade etmesini sağlarken aynı zamanda kültürün gelecek kuşaklara aktarılması bakımından kalıcı olur ve devamlılık sağlar.

3.1.8.1. Geleneksel El Sanatları

Kültürel değerlerden olan geleneksel el sanatları ortaya koyduğu ürünlerde kullanılan figürler, desen ve motifler, Anadolu'nun yaşayış şekillerini, duygu, düşünce ve ifade biçimlerini yansıtan eserlerdir (Kayabaşı ve Yanar, 2013: 169). Anadolu insanı el sanatları ile meydana getirdiği ürünlere kendi sanatsal bakış açılarını, güzel duygularını ve estetik ifadelerini dokumalar yaparak, kazıma işlemiyle süsleyerek, vurarak, dokunarak şekillendirir ve işler. Türk kültürünün oldukça zengin içeriği olan el sanatları ürünlerimiz ebru sanatı, dokumalar, halı, kilim, ahşap, maden ve toprak işlemleri ile nakışlı işlemelerinden oluşan aksesuar ya da günlük kullanılan ürünleri bünyesinde barındırır.

3.1.8.2. Müzik

Milletin ortak kültürel değerleri arasında olan müzik sanatı, bir milletin müziksel hayat şekli ve tarzı olarak ifade edilebilir. Müziği meydana getiren sesli ve sessiz araçlar olarak sözler ve ezgiler, bir toplumun kültüründe bulunan geleneklerden, sosyal ve ekonomik etkinliklerinden, umutlarından, sevinçlerinden, acı ve kederlerinden; yani yaşayış biçimlerinden beslenir. Müzik sanatında kullanılan çalgı ve enstrümanlar ve de ezgi ve sözler, ya milli kültürün kendi içinde şekillenir ya da diğer toplumların sahip olduğu müzik kültürüyle olan etkileşiminden ve etkilerinden beslenerek doğar.

3.1.8.3. Resim

Resim sanatı, bir milletin sanat anlayışından meydana gelmekte olup, insanların yaşam şekillerini, yaşam alanlarını, inançlarını, hayal dünyasını, çevreleriyle olan etkileşimleri ve iletişimleri, düşünce ve duygu şekillerini görsel olarak ifade etme kaygısı ile ortaya koymuş olduğu bir eserdir. Resim sanatı da diğer sanat dallarında görüldüğü gibi bulunduğu toplumun kültürel niteliklerinden etkilenecek oluşmuştur ve toplumların ortak değerlerindendir.

Türk resim sanatını meydana getiren ürünleri, doğa ve yurt manzaralarını konu alan resimler, Anadolu yaşamının örnekleri olan resimler, hat, ebru, çadır resimleri, minyatür gibi geleneksel bir anlayış ile başlayıp batılı resim örneklerine yönelen bir gelişim içinde olmuştur. Türk resim sanatı, geleneksel el sanatları ile iç içe yaşayarak kendine kaynak olarak “minyatür, hat ve kaligrafi sanatı, nakışlar, yazmalar, halı-kilim, simge, damga, süsleme sanatı” gibi geleneksel ürünlerinden kendine konu edinir.

3.1.8.4. Tiyatro ve Geleneksel Türk Tiyatrosu

Kültürel bir sanat ürünleri olan tiyatro, toplumların kültürel değerlerinden beslenerek meydana gelir ve bulunduğu toplumun da kültürü etkisi altına alır. Tüm edebi eserlerde olduğu üzere tiyatro eserleri de kültürün kuşaktan kuşağa iletmesinde bir araç vazifesi görür ve kültürü yaşatan bir unsurdur. Geleneksel Türk Tiyatrosu, geçmişten günümüze gelen, çok eski bir tarihe sahip ve zengin bir kültürü barındıran, Türk kültürünün ürünü olan ve gelecek kuşaklara bu kültürün aktarılmasında taşıyıcılık rolü üstlenen değerli bir gelenektir. Geleneksel Türk Tiyatrosunun önemli eserleri, kukla oyunları, Karagöz'ü, Meddahı, Ortaoyunu, Köy Seyirlik Oyunları, Curcuna ile Kol Oyunu, savaş oyunları, gibi birçok değerli ürün, kültürel bir miras niteliğindedir ve Türk kültürüne ciddi bir zenginlik ve çeşitlilik oluşturur (Fuat, 2010: 10).

3.1.8.5. Halk oyunları

Halk oyunları, halkın kültürel bir üretimi olup, toplumun duygu ve düşüncelerini ifade eden, kendine özgü figürleri ve ifadesi olan müzik sanatıyla icra edilen ve topluca ortaya koyulan halk dansları, oyunlarıdır. Milletin değerli kültür unsurlarından halk oyunları, sosyal hayatı, kültürün barındırdığı zenginlikleri ve toplumun tarihsel tecrübelerini sanatsal bir ifadeyle anlatan kültürel öğelerden biridir.

3.1.8.6. Edebiyat

Edebiyat, kendine özgü bir dile sahip, estetik kuralları bulunan ve insanların duygu ve düşüncelerini, onların iç dünyalarını, hayallerini güzel duygu ve coşku oluşturacak bir şekilde sözlü ya da yazılı olarak aktarılmasında kullanılan sanatlı bir eylemdir (Elbir, 2006: 2).

Edebiyat, ait olduğu toplumun yaşam şekillerinden, geleneklerinden, sosyal çevresinden, duygu ve düşünce biçimlerinden yani milletin yaşantılarının tüm boyutlarını ve kültür değerlerinin izlerini taşıyarak onun aynası niteliğindedir. Bir millet eski tarihiyle olan ilişkilerini, bugünkü yaşam tecrübelerini, geleceğe ait beklentilerini tespit eder ve bir bakıma toplum edebiyatta kendi izlerini görür ve izler (Alver, 2006: 34). Bu kapsamda edebiyat insanlara kendi kimliğini kazandırır.

3.1.9. Vatan / Millet, Bayrak Sevgisi, Askerlik ve Bağımsızlık

Vatan bilinci, bir ulusun doğup büyüdüğü yurda olan bağlılığı, o millete mensup olan insanların aynı toprak bütünlüğünü paylaştığı, aynı toprağı paylaşırken de birbirlerini ve vatanlarını sevmelerini, yurtlarını koruyarak sahip çıkmalarını, vatani mevcut durumdan daha iyi seviyelere ve güvenli bir istikbale ulaştırma çaba ve duygusudur. Vatan bilincine sahip olabilmek için, öncelikle bir milleti millet yapan insanların, millî kültür bilincine sahip olması, onu özümsemeleri, benimseyerek yaşamaları ve yaşatmaları ile mümkündür.

Bayrak ise bir ulusun birlik ve beraberliğini ifade eden, vatanın özgürlüğü ve bağımsızlığını simgeleyen, bağımsızlığı elde ederken yaşanan tüm kayıpları, vatan uğruna dökülen kanları ve tüm zorlukları anlatan ve hatırlatan çok değerli bir kültürel unsurdur. Bayrak milli bilinç ile milletin dayanışma, birlik, beraberlik içinde olmalarını sağlayan ortak milli kültür ögesidir.

Ortak kültürel değer olan askerlik, diğer kültürel öğelerin etkisinde kalır ve aynı zamanda onları da etkisi altına alır. Vatan ve millet için yapılan askerlik, vatan ve millet bilincine sahip olan bu değere her zaman bağlı kalıp, onu seven, koruyan, kollayan bağımsızlığı amaçlayan kültür unsurudur. Bağımsızlık kavramının tanımsal karşılığı ise “Bağımsız olma durumu ve niteliği, istiklâl” şeklindedir (www.tdk.gov.tr).

Bir milletin varlık amacının ve gelecekte de varlığını sürdürebilme ve devamlılığını sağlayabilme garantisi, o ulusun bağımsızlığıdır. Bağımsızlığını kaybeden uluslar öncelikle kendi benliklerini kaybedecekler bununla birlikte tüm kültürel değerlerinin de yok olmasına seyirci kalacaklardır.

3.1.10. Evrensel Değerler

Değerler, bireylerin eylem ve tutumlarını şekillendiren, onlara yön veren, düşünce ve yargılarını hedefleri doğrultusunda nasıl kullanacağını rehberi olan kavramlardır. (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 71). Tüm Dünya’da kabul görülen sevgi, saygı, özgürlük, eşitlik, adalet, demokrasi, barış gibi insanlığın ortak değerleri olarak görülen kavramlar vardır. Bu kavramlar evrensel olarak görüldükleri için bir grup veya milletin güdümünde değildir.

Evrensel değerler insanların bir arada yaşama duygusunu pekiştiren, ortak bir paydada buluşturup toplumsal dűzeninin sağlanmasına katkıda bulunan insanlığın ortak değerleridir.

BÖLÜM 4: ÇOCUK EDEBİYATINDA KÜLTÜREL SEMBOLLERDEN ÖRNEKLER

Günümüzde çocuk edebiyatı nicelik ve nitelik bakımından çok gelişmiştir. Çocuğun doğumunu takiben annesinden dinlediği ninniler, ilerleyen yaşlarında anlatılan masallar, bilmecelelerden tekerlemelere, çocuk oyunlarından, kahramanlık hikayelerine, kuklalara, türkülere kadar tüm edebi ürünler Türk halk edebiyatı türlerindendir. Milletlerin yüzyıllarca süren birikimlerini yansıtan edebi eserler, toplumun hayata karşı bakış açısını ve prensiplerini içermektedir. Halkın sosyokültürel mirası edebi metinler aracılığı ile korunarak, sonraki nesillere aktarılmaktadır.

Ayrıca çocuk edebiyatının örneklerini geçmişten günümüze inceleyecek olursak Tanzimat Dönemi'ne kadar gidebiliriz. Bu dönemde çocuklara yönelik ilk çeviriyi yapan kişi Şinasi'dir. Daha sonra Recai Zade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Naci de Fransızcadan ve La Fontaine'den fabl türünde şiir olarak yaptıkları çevirilerle Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Ancak Batı'dan çevrilen bu eserlerin ortak yönü dillerinin çok ağır olması ve çocuklar tarafından anlaşılmamasıdır.

Tanzimat sonrasında edebiyatçılar gitgide artan bir hızla çocuk eserlerine yönelmişlerdir. Ancak bu eserlerde dil anlatım bakımından istenilen başarının elde edildiğini söylemek mümkün değildir. Günümüzde de çocuk edebiyatı ve çevirileri üzerine benzer tartışmalar hala yapılmaktadır.

Geçmişten günümüze, çocuk edebiyatındaki kültürel sembol örneklerinden bazıları incelenmeye çalışılmıştır:

4.1. Destanlardan Örnekler

Destanlarda, bir ulusa ya da ırka has üstün özellikler, belli kişilerin kahramanlıkları abartılı bir şekilde anlatılmasının yanı sıra, vatan sevgisi, güçlü ve sonsuz aşk, cesaret, korkusuzluk gibi kültürel sembollere geniş olarak yer verilmesi nedeniyle çocuklar için çok büyük önem taşımaktadır. Kendi ilgi ve kavrama seviyelerine göre düzenlenmiş kendi uluslarına ait destanları ya da farklı uluslara ait klasik destanlardan alınan hikayelere karşı çocukların ilgisi büyüktür.

Hangi döneme ait olursa olsun, tüm çocuk edebiyatı eserlerinde, toplumun çocuğa verdiği önemi doğrulayan örnekler bulunmaktadır. İslamiyet öncesi döneme ait olan en önemli eser olan ‘Oğuz Kağan Destanı’nda, destanın baş kahramanı olan Oğuz, toplumun beklentilerini karşılamak ve liderlik için var olan bir kişidir. Oğuz’un doğumu ile başlayan destanda, çocukluk dönemi vurgulanmaz. Üstün becerileri, güçlü fiziksel özelliklere sahip olan Oğuz’un en çok vurgulanan özelliği yiğitliğidir. Manas Destanı’nın kahramanı Manas da, Oğuz ile benzer özelliklerdedir. Yaradılışının sebebi, topluma hizmet etmek ve faydalı olmaktır.

Bir diğer örnek olarak ‘Bozkurt Destanı’ verilebilir. Destanın iki rivayetinin birinde çocuğun önemi büyüktür. Hun boylarından birinin, düşman saldırısı sonucu yok edilmesi sonrasında bir erkek çocuğun hayatta kalması sonrası gelişen olaylar anlatılır. Genel olarak bir boyunun düşmanlar tarafından ortadan kaldırılması esnasında bir kurdun, kurtarılan bir erkek çocuğuna sahip çıkması, Türk destanlarının dikkat çeken kültürel sembollerindendir. ‘Satuk Buğra Han Destanı’nda da annesi tarafından korunması sayesinde daha bebekken kurtarılan Satuk Buğra Han konu edilmektedir (Sinar, 2006 : 175-225).

4.2. Hikayeler ve masallardan örnekler

Hikayelerde Türklerin kahramanlık öyküleri, alplikten alperenliğe geçiş törenleri, sürükleyici, akıcı ve son derece canlı bir biçimde aktarılmaktadır. Güçlü doğa betimlemeleri ve atlı bozkır kültürünün ayrılmaz bir parçası olan hayvanlar, her hikayede son derece renkli ve aksiyon içeren bir anlatım tarzı ile yer almaktadır. ‘ Dede Korkut Hikayeleri’ eğitim öğretim sürecinde kişiliğin doğru geliştirilmesinde, duygusallık kazanmanın, bilgi ve beceri edinmek kadar önemli ve vazgeçilmez olduğundan söz etmektedir. Bu hikayeler, hem sosyal hem de bireysel psikoloji açısından önemli ipuçları içeren son derece dikkat çekici örneklerdir.

Dede Korkut Hikayeleri, genel olarak hikaye olarak adlandırılrsa da, eserin içerisinde hikaye, destan ve masal unsurları ile sıklıkla karşılaşmaktadır. ‘Dede Korkut Hikayeleri’nde de çocuğun önemi büyüktür. Toplumda kabul görmenin koşulu, çocuk sahibi olmaktır. Hatta çocuk sahibi olmayanların Tanrı’nın laneti nedeniyle bu durumu yaşadıklarına inanılır. Çocuğu olmayanlar, toplum tarafından tecrit edilir, saygı görmezlerdi. Dede Korkut Hikayeleri’nde çocuk sahibi olmak kadar çocuğun cinsiyeti de büyük önem taşımaktadır. Kız çocuk sahipleri kızıl çadırda, erkek çocuk sahipleri

beyaz çadırda barınırdı. Çocuklara isimleri doğumlarının hemen sonrasında verilmez, kendilerini kanıtlamaları ve toplumda yer edinmelerinin ardından verilirdi. Tüm hikayelerde hangi cinsiyetten olursa olsun, tüm çocuklar, toplumsal değer yargılarına göre yetiştirilirdi. Aksi bir durum yaşanması halinde, gerekli uyarılar en kısa sürede yapılırdı (Sınar, 2006 : 175-225).

Çocuklar için masal ve hikaye dinlemek, çocuğun dış dünyaya açılan pencereleridir. Anlatılacak hikayenin ve anlatanın seçilmesinde bazı kuralara uymak gereklidir. Okunacak ya da anlatılacak masal/hikaye belirlenirken, çocuğun cinsiyeti, yaşı, ilgi duyduğu şeyler, düşünme şekilleri ve seçilen masal/hikayenin uzunluğu önemli noktalardır. Masal anlatıcısı, anlatım sırasında, kullandığı vurgu, ses tonu ve diksiyonuna dikkat etmeli, gerekli durumlarda vücut dilini de kullanmalıdır. Çocuğun anlama becerisi, gözlem yaparak, yaşayarak en çok da dinleme yoluyla gelişir. Çocuk edebiyatı içinde yer alan masal ve hikayeler çocuğun anlama becerisi üzerinde çok büyük rol oynamaktadır.

Dinlemek, konuşmanın en önemli unsurlarından biridir. Çocuğun dinleme becerisi, küçük yaşlardan itibaren birtakım aşamalardan geçmektedir. İnsanlar bebeklik çağında bilinçli dinleme becerisine sahip olmasa da, bazı sesleri dinleyebilir. Bu dönemde dışarıdan gelen uyarıcıların etkisiyle dikkatin dağılması sonucu dinlemeden kolayca vazgeçilir. Çocuklar büyüdükçe yaşadıkları tecrübeler ile dinledikleri arasında bağlantı kurmaya, yapılan konuşmalara eşlik etmeye, soru sormaya ve yorum yapmaya başlarlar. Bu gelişim ve idrak becerisi 15-16 yaşlarına kadar devam eder.

Masal, yalnızca çocukları eğlendirmeye yönelik bir çocuk edebiyatı türü değil, aynı zamanda okur yazar halkın hikaye ve romanıdır. Günümüzde Anadolu'da halk hikayesi ve masal anlatma ve dinleme geleneği sürdürülmektedir. Masal, hikaye ve romanın ilk şekli olarak kabul edilir. Masallar, insan hayatından izler taşımaktadır. Masallarda olağan ve olağanüstü olaylar bir arada bulunmakla birlikte, günümüzde masallarda gerçekleşmesi mümkün gözükmeyen birçok olay günümüzün gerçekleridir (Günay, 1975:1-4)

Çocuklar için hazırlanan çocuk edebiyatı metinleri, yetişkinlere oranla çok daha titiz bir çalışmanın ürünü olmalıdır. Hedef kitleye yönelik olarak hazırlanan çocuk edebiyatı eserleri, çocukların kelime dağarcıklarının gelişmesine katkı bulunmanın yanı sıra, duygu ve düşüncelerini konuşarak ifade etmeleri için gereken konuşma becerilerini

geliştirmek yönünde katkı sağlayacaktır. Özellikle sık sık tekrarlanarak okunan masal ve kısa hikayeler, çocukların kelime hazinelerinin zenginleşmesini sağlamaktadır.

1992 yılından bu yana, The SocialStudies dergisinde yayımladığı birçok sayısındaki makalede, sosyal bilgiler ile ilgili çocuk edebiyatı ürünleri içerisinde, çevre, tarih, arkeoloji, ekonomi, coğrafya gibi birçok alanda yararlanılmasını sağlayacak örneklerin yer almasının yanı sıra çocuk edebiyatının önemi ve değeri konusunda yazılar yer almaktadır. Yapılan birçok araştırmada çocuk edebiyatı içerisinde yer alan edebi metinlerin çocuk eğitime ve sosyal bilimlerin çocuklara kavratılması konusunda katkı sağladıkları saptanmıştır (Şimşek, 2006:131-142).

Çocuk edebiyatının temel öğeleri, karakter, konu, mesaj, dil ve anlatım, görsel uyarıcı olarak resimdir. Yazılı edebiyatın en önemli parçası karakterdir. Çocuk, kendisine yakın bulduğu kahramana benzemeye çalışır, kendisinden farklı bulduğu kahramanlara yönelik kendiliğinden eleştiri ortamı içerisinde bulunabilir. Bu nedenle, kitaplarda yer alacak karakterlerin ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi gerekmektedir (Lüle, 2007:17-30). Karakter, öykü, roman gibi yazılı yapıtlarda olayı bizzat yaşayan ya da olaydan etkilenen, öyküsünden söz edilen ve olayların üzerine kurulduğu kişidir (TÜBA, 2011:128). Konu, edebi eserde ele alınan, üstünde durulan ve konuşulan şeydir. Konu, yaşamın içinde var olan ya da hayal edilen olgudur (Özdemir, 1995:53). Bir başka ifadeyle, çocuk edebiyatında konu, çocuğu eserin anlamı içerisine çeken, kitap ile bağ kurmasını sağlayan bir öğedir (Sever, 2012:119) Mesaj (ileti), yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce olarak tanımlanabilir. Çocuk edebiyatı eserlerinde, iletilerin amacı insani hassasiyetler kazandırmak ve okurun hayal kurmasına olanak sağlamaktır (Sever, 2012:140). Dil, düşüncenin yaratıcısı ve düşünme aracıdır (Sever, 2011:5), düşünce ise, zihinde tasarlananın sözlü ya da yazılı bir biçimde ifade edilmesidir. Çocuk kitaplarının, çocuğa görelilik ilkesini belirleyen en önemli özellik, dil ve anlatımdır (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976:12). Görsel bir uyarıcı olarak resim, görsel açıdan çok önemli bir işleve sahip olmanın yanı sıra, okurun yeni anlamlandırmalar yapabilmesine ve metnin anlaşılır hale gelmesine yardımcı olmaktadır (Sever,2012:166).

Çocuklar için yayınlanan alfabe kitapları ve ilk okuma kitapları, resmi kitaplardır. Bu kitapların yayınlanmasındaki temel amaç, çocuğa öncelikli olarak dini içerikli yayınları okuyabilmesi için yol gösterici olmasıdır. Resmi olarak yayınlanan çocuk kitaplarının

sınırlı sayıda olmaları ve çocukların ilgisini çekemeyecek kadar sıkıcı olmaları nedeniyle farklı edebi türlerin yaratılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Halk masalları, geçmiş yüzyıllar öncesine dayanan, sözlü halk edebiyatının en eski formlarından biri olmakla beraber ülkeden ülkeye, dönemden döneme hızla yayılan ürünleridir. İlk ortaya çıkışları bir kişi tarafından olsa da, zaman içerisinde kişinin masal üzerindeki ismi silinmiş, halka mal olmuşlardır. Dünya edebiyatının en eski halk masallarına örnek olarak ‘Binbir Gece Masalları’ ve ‘Kelile ve Dimne’ verilebilir (Propp, 1998:32).

Halk masalları ile edebi masalların konuları incelendiğinde, halk masalları genel anlamda az da olsa önceden planlanmış ve geleneksel konular hakkında iken; edebi masallar, yazarın yaratıcılığına bağlıdır.

Çocuk edebiyatının farklı türler barındırma gerekliliği ile ilgili görüşler, sınırlarının çizilmesi gerekliliğini de gözler önüne sermiştir. Ancak bu durum, uygulamada yüzyıldan fazla zaman almış, çocuk edebiyatının kendine has özelliklerinin belirlenmesi ve sınırlarının çizilmesi yaklaşık yüzeli yıllık bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir.

Masal, tekerleme, bilmece, hikaye ve fıkra gibi edebi türlerin çocuğun hayatında büyük bir önemi vardır. Okul öncesi dönemde, edebiyatının bu türlerine aşina olan, dinlemeyi ve anlamayı öğrenen çocuk, okula başladığında da okumayı zevkle ve sebatla öğrenecektir. Okumayı söken çocuk, ders kitapları dışındaki kitaplarla beslenmesini takiben, gelişmiş kelime hazinesi ile, gözlem yapabilen ve sorun çözme becerisine sahip bir çocuğa dönüşecektir.

4.3. Ninni ve Tekerlemelerden örnekler

Ninni, halk edebiyatının söz yaratma geleneğinin ürünü ve çocuk edebiyatının çok önemli bir parçasıdır. Ninni, çocuğun iki üç aylık olduğu zaman başlayan ve üç dört yaşına kadar süren, annenin çocuğunu kucağında, beşikte ya da ayakta sallayarak hızla ve rahat bir şekilde uykuya dalmasını sağlamak ya da ağlamasını durdurmak için söylediği genelde dörtlükten oluşan bir nevi türküdür (Çelebioğlu, 1987:79).

Geçmişten günümüze ninniler nesilden nesile sözlü bir sembol olarak aktarılmıştır. Bunları annelerinden kızlarına geçen sözlü semboller olarak da nitelendiriliriz. En bilinen örneği ise ‘uyusun da büyüsün ninni, tıpış tıpış yürüsün ninni’dir.

Tekerlemeler, uyak, seslerin taklidi, ikileme ve yinelemeler kullanılarak oluşturulan söz dizileridir. Ayrıca, tekerlemeler halk edebiyatında sık sık karşılaşılan, ses oyunlarının belli çağrışımlarla birbirlerine bağlanması sonucunda, birbiri ile örtüşmeyen hayaller ile düşüncelerin sıralanmasından oluşturulan edebiyat ürünleridir(Güteryüz, 2006:270).

Tekerlemeler, konu, içerik ve işlevleri bakımından sınırları çizilemeyen, anlam yönünden birbiriyle alakalı olmayan düşüncelerin ard arda sunulması sonucunda ortaya koyulan halk edebiyatı ürünlerindendir. Tekerlemeler sık sık tekrarlanması sebebiyle çocuklar için masal ve oyunlar ile dil egzersizi olmaktadır. Çocuğa öğretilmek istenen tekerlemenin, çocuğun yaşına uygun olması son derece önemlidir (Demiray, 1977: 17).

Tekerlemelerin en büyük özelliği, birbiri ile zıt düşünceleri, gerçekleşmesi mümkün olmayan durumları bir araya getirmek yoluyla şaşırtıcı, keyif verici ve eğlendirici bir kelime cambazlığı olmalarıdır.

Bilmeceler, bir şeyin ismini kullanmadan, özelliklerinden üstü kapalı bahsederek, okuyan ya da dinleyenin bulmasını sağlamayı amaçlayan bir çeşit oyundur. Uluslar arası yaygınlığı olan, oldukça eski bir sözlü halk edebiyatı çeşididir. Bilmecelerin de masallar gibi yazarları belli değildir. Ayrıca konu olarak, günlük yaşamdan, doğadaki bitki ve hayvanlara, kullanılan eşyalardan, ruhani varlıklara kadar çok geniş bir alanda bilmeceler bulunmaktadır.

Masal, tamamen hayal ürünü olan, gerçekte bağlantısı bulunmayan, anlattıklarına ikna edip inandırma gibi bir iddiası olmayan bir tür kısa anlatıdır (Boratav, 1984:75). Bir başka tanıma göre masal, yüzyıllardan beri halk arasında anlatılan, içerisinde olağanüstü kişilerin dahil olduğu olağanüstü olayları barındıran, ‘bir varmış bir yokmuş’ gibi çok yaygın bir ifade ile başlayan, sonunda da genel olarak mutlu son ile biten, zaman ve mekandan bağımsız, sözlü çocuk edebiyatı türüdür (Seyidoğlu, 1986:149).

Edebi masallar, yazıldığı dönemin koşulları ve yazarın dünya görüşünün etkisini yansıtan, edebiyatçılar tarafından yazılırsalar da, anlatım biçimi olarak halk masallarına benzerlik gösteren edebiyat yapıtlarıdır. Her yazarın sanatsal yöntemi, yazdığı esere yansımaktadır.

4.4. Roman ve fabllardan örnekler

Roman;olan, gerçekleşen ya da olması mümkün olayları anlatan uzun yazıya verilen addır. Hikayelerde kişilerin genelde bir özelliği üzerinde durulur, ayrıntılara girilmez. Roman kahramanı olan kişilerde ise, zaman çerçevesi geniştir, her şey ayrıntılı bir biçimde anlatılır.

Çocuk edebiyatı türü olan roman ise, çocuğun olayları çok yönlü bir şekilde düşünme becerisine sahip olduğu on bir yaş sonrası keyifle okuyabileceği eserlerdir. Roman, çocuklara, olayların sebepleri hakkında akıl yürütme, bağlantı kurabilme, olayın bütününe bakarak parçaları görebilme imkanı tanır (Güleryüz, 2006:308).

Fabl, kahraman olarak hayvan ya da bitkilerin seçildiği, başında ya da sonunda ahlak ile ilgili bir ders ya da yaşam tavsiyesi içeren, insanlardaki ortak eksiklikleri ve kusurları gidermeyi amaçlayan düzyazı biçimindeki öykülere verilen addır (Özdemir, 1990:113). Fabl örneklerindeki ders okul çocukları tarafından kolaylıkla kavranmakta ve içselleştirilebilmektedir. Fabl örneklerinde iyi insan davranışları kazandırmak amaçlanmaktadır. Özellikle 10-12 yaş grubundaki çocuklar, fabl dinlemekten ve anlatmaktan keyif almaktadır (Tür ve Turla, 1999:63).

Efsane, bir doğa olayının ortaya çıkışını ya da herhangi bir varlığın yaratılışını, hayallerle donatarak olağanüstülük katan sözlü ve yazılı eserdir. Efsanelerin temelinde inanç vardır. Efsaneyi dinleyenler de, anlatanlar da, efsanede sözü edilen olayların gerçekten olmuş olduğuna inanmaktadır. Efsanelerin ortak özelliği, konusunun yalnızca bir kişiye dayanıyor olmasının yanı sıra, kişi, mekan veya olaylar hakkında bilgi sağlamalarıdır.

Masallar ve efsaneler, içeriklerinde olağanüstü olaylara yer vermeleri bakımından birbirlerine benzeseler de, efsane, inandırıcılığının daha fazla oluşu ile masaldan ayrılırken, hikaye ve destana daha yakın bir tür olarak nitelendirilebilir. Destan ile efsanenin ortak özelliği ise her iki anlatımın da gerçek olarak kabul edilmesidir. Bu noktada aralarındaki tek ayrım, içerikleri ve dili kullanım biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Destanlar, milli değerler, tarihi olaylar nedeniyle gerçek kabul edilmekte; efsaneler ise gerçek hayattan bir şahsın olay ve mekanlarla kurduğu bağlardan kaynaklı olarak gerçek olarak kabul edilmektedir. Efsaneler, sade bir dil

kullanılarak, konuşma dilinde söylenirken, destanlar çok daha sanat içeren bir dil kullanmaktadır.

Fıkralar, diğer edebi türlere kıyasla oldukça kısa fakat bir o kadar da yoğun anlatım içeren sözlü anlatı geleneğinin ürünüdür. Çocuk edebiyatında fıkraların kısa ve öz anlatımı, diğer edebi türlerden ayrılmasına neden olan özelliklerdendir. Az kelime kullanılarak anlatılması, detaylara yer verilmemesi, verilmek istenen mesajın doğrudan verilmesi, güldürerek düşündürmesi, fıkraların en belirgin özelliklerinden bazılarıdır. Anadolu'nun zengin fıkra geleneğine örnek olarak, Nasreddin Hoca fıkraları, Bektaşî Fıkraları ve Temel fıkraları verilebilir.

4.5. Piyeslerden örnekler

Piyesler, yazılı edebi metin türü olarak sınıflandırılırsalar da, gösteri sanatları için yazılmış, yani sahnede sergilenmek ve gösterime sunulmak için kaleme alınan bir edebi türdür. Sahneye koyulması için yaratılması, piyesleri, diğer edebi türlerden ayıran en önemli özelliktir (Şimşek, 2002:242). Piyesler, oyun veya dramalar çocuğun hayal dünyası ve yaşam biçimi ile benzerlik göstermektedir. Sahnelenen piyeste de, çocuğun oynadığı oyunlarda da hayal gücü, gerçek ile yer değiştirir, günlük yaşamda sıradan olan nesneler, hayal gücü ile olağanüstü özelliklerle donatılmış nesnelere dönüştürülmektedir. Çocuk okurların piyes okumaları, sahnelemeleri ya da izlemeleri linguistik becerilerini ve empati yeteneklerini geliştirmenin yanı sıra hayal güçlerinin gelişimine de olumlu katkı sağlamaktadır. Piyesler, sesli okundukları için çocuk okurun hızlı okuma yeteneğini de olumlu anlamda etkilemektedir.

Öğrenme, eğitim etkinlikleri içindeki en önemli kavramdır. Bütün eğitimciler en etkili ve kalıcı öğrenme sürecinin 'yaparak, yaşayarak öğrenme olduğu konusunda tartışmasız birleşmektedirler. Drama bunun için en etkili yöntemdir diyebiliriz. Bu sayede çocuklar düşünür, plan yapar, organize eder ve düşüncesini eyleme dönüştürerek uygular. Bu süreçte de yaşantılar yoluyla yeni davranış ve duyguları öğrenir, deneyim sahibi olur.

Bu görüşü vurgulayan Hohmann ve Weikart gibi çağdaş eğitimciler de çocuğun doğrudan doğruya kendi yaşadığı yaşantılar ile ilgili olarak çalışmasının ve düşünmesinin anlamlı olduğunu, başkalarının yaşadığı ya da anlattıklarının değil, kendi yaşantılarının anlamlı bilgi sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Anlamlı olan bilgi ise, davranışa yansır ve daha kalıcıdır.

4.6. Atasözleri ve deyimlerden örnekler

Çocukların yararlanacakları halkbilim ürünlerinden biri de atasözleridir. Atasözlerinin konuları, ekonomi, psikiyatri, pedagoji, sosyoloji, tarih vb.'dir. Atasözleri, bir düşüncenin bir ya da birkaç cümle ile ifade edildiği kalıplaşmış cümlelerdir. Çoğunlukla mecaz içermeleri sebebiyle küçük yaştaki çocuklar tarafından kavranmaları ya da açıklanmaları zordur. On iki yaşından sonra, çocuklar, atasözlerinin anlamlarını yavaş yavaş kavramaya, ilerleyen yaşlarda da kendilerini ifade ederken basit atasözlerinden yararlanmaya başlamaktadır.

Deyimler de ulusa dair nitelikleri barındıran dil varlıklarıdır. Deyimler, kullanıldığı ulusun söz yaratma becerisinden doğmaktadır. Deyimler aracılığıyla küçük bir söz grubuna, büyük anlamlar sığdırılmaktadır (Aksoy, 1983:47).

Bunlara ek olarak küçükken birçoğumuzun okuduğu, okumasa da bildiği Ayşegül serisini incelediğimizde de kültürün çocuk edebiyatı üzerindeki etkilerini görebiliriz. Bizlerin Ayşegül olarak tanıdığı serinin orijinal adı Martine olmasına ve türk kültürüyle alakalı olmayan bir metin olmasına rağmen, metin dilimize çevrilirken, küçük çocukların okuyacağı göz önünde bulundurularak, türk kültürüne uygun hale getiriliş; dışlama ve ötekileştirme hissettirmemesi için çevirilerinde dahi dikkatli olunmuştur (Arı,2015: 70). Böyle metinlerde adaptasyon tekniğinin kullanılması kaçınılmazdır, çünkü örnek verecek olursak, normalde Martines serisinde Noel kutlaması anlatılırken Noel bizim kültürümüzde olmayan bir kutlama olduğu için bunu yerelleştirmek ve halkın içindenmiş gibi, bizdenmiş gibi göstermek hem eserin yerilmesini engelleyecek hem de çocuk okurların kültürlerinin dışında şeylerden etkilenmelerini engelleyecektir. Bu yüzden çevirisi yapılan çocuk edebiyatı metinlerinde kültürel sembollerin görülmesi ve aslında orijinalinde yer almayan objelerin yerleştirilmesi kaçınılmaz bir gereklilikten başka bir şey değildir.

Değişim herşeyin bir parçası olduğu gibi kültürün, örf ve adetlerin de bir parçasıdır. Bu demek oluyor ki zaman içinde kültür anlayışımız ve olaylara olan yaklaşımlarımız değişir ve bu edebiyatı da etkiler. Çocuk edebiyatında kültürel simgelerin kullanılmasının öneminden bahsederken değinilmesi gereken bir diğer etken de zaman içinde değişen kültürler ve buna uygun hale gelmesi gereken çocuk metinleridir. Dili düzgün (1996) bu değişimi 60'lı yıllarda meydana gelen sosyoekonomik durumların 60'lardan sonraki çocuk metinlerine olan etkisinin çocukları daha ön plana koyan ve

daha güçlü karakterler olarak gösteren edebi eserler olarak gösterir. Buradan hareketle yukarıda bahsedildiği gibi bir çeviri eseri yayımlanmasında da bu hususlara dikkat etmek ve eseri zamanına uygun bir biçimde çevirmek gerekir. Örneklendirecek olursak, yine Ayşegül serisinden hareketle, 80’lerde 90’larda Noel kutlaması kültürümüze çok yabancı ve alışılmadık bir olgu olmasına rağmen günümüzde daha benimsenmiş bir kutlama şeklidir ve küçük bir çocuk bile Noel kutlamaları hakkında gerek sosyal medyadan olsun gerek diğer medya araçlarından olsun, haberdar olmuştur, hiç değilse aşına olmuştur.

Bir diğer örnek ise Elif serisinin incelenmesi olacaktır. Elif serisi Almanca orijinal adı “Connigeht in dieSchule” olan metindir. Bu metnin çevirisinde içeriğine bakmadan adını duyduğumuzda dahi Türk kültüründe çok bilinen ve kullanılan bir adın tercih edilmesi bile metnin Türk kültürüne uydurulmaya çalışılmasının bir sonucudur. Orijinal metinde geçen “Schultüte” kelimesi Türkçe çevirisine “Okul Kûlahı” olarak geçmiş olup Türk kültüründe hiçbir şey ifade etmeyen, fakat Alman Kültüründe çok önemli olan bir nesnenin anlamını da yitirmesine sebep olmuştur (Arı, 2015: 222).

Elif serisinin ikinci kitabını ele aldığımızda kitabın kapak fotoğrafındaki boyanmış yumurtalar ve tavşan bizlere Paskalya’yı hatırlatsa da küçük bir çocuk o fotoğrafa baktığında bunu anlamlandıramayacak; kitabı okumaya başladığında da aslı Paskalya olan kutlamanın Türkçe’ye Bahar Bayramı şeklinde çevirildiğini görecektir. Fakat Bahar Bayramı dendiğinde de bunun Türk kültüründe bir çağrışım yapmayacağı da öngörülmalıdır. Çünkü Türk kültüründe böyle bir kutlama çeşidi yoktur. Bu şekilde kullanılan yerlileştirme yöntemleri de aslında kültürde olmayan şeyleri kültüre kabul ettirme gayesidir fakat yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bu çaba beyhude kalmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir toplumun oluşması, ortak dil, tarih, kültüre sahip bireylerin, bu ortak özellikleri taşımaları ve paylaşmaları ile mümkündür. Bir toplumda yer alan değerler bütünü ise kültür olarak adlandırılmaktadır. Her toplum, kendi kültürünü dil yardımı ile sonraki kuşaklara taşır. Masallar, destanlar, ninniler, tekerlemeler vb. ortak kültür oluşturmanın yanı sıra, çocuğun dil bilincinin oluşturulmasında son derece etkilidir. Bu çocuk edebiyatı ürünleri, hem Türkçe'yi öğretir, hem toplumsal iletişimin kurulmasını sağlar, hem de dil becerilerini ve yaratıcı zekayı geliştirmektedir. Çocuk edebiyatı, çocukların Türk halk kültürü hakkında farkındalıklarını oluşturmak konusunda katkı sağlar. Çocuklar bu sayede, toplumun ahlak kurallarını öğrenir, gelenek, görenekler hakkında bilgi sahibi olur, insan olarak sahip olmaları gereken erdemlerin farkına varır.

Günümüz çocuklarının, gelişen teknoloji ve teknolojik araçların kullanımlarına daha çok küçük yaştan hakim olmaları sebebiyle, içinde yaşadıkları toplumun kültür ve geleneklerinden uzaklaştıkları bilinmektedir. Ancak burada önemli olan nokta, kendi kültürel zenginliklerinden uzaklaşıp, toplumun değerleri ile yabancılaşma yaşayan çocukların, kimlik bunalımına girmesi kaçınılmazdır.

Semboller, kendisine verilen anlamı taşıyan nesnelerdir. Anlamalarını kullanıcı ve tercümanların eylemleri, tutumları ve uygulamaları ile kazanırlar yani doğal olmayan bir anlama sahiplerdir. Semboller, kullanıcı ve tercümanların eylemleri, tutumları ve uygulamaları ile kendilerine verilen anlamı taşıyan nesnelerdir, yani doğal olmayan anlamlara sahiptir. İkinci yıllarından itibaren çocuklar sembolik eylem biçimlerini yorumlar ve kullanır. Öncelikle, kasıtlı iletişimsel eylem hakkındaki temel anlayışlarına dayanarak taklit ederek doğal bir dil öğrenirler, dil edinimi bu nedenle çocukların genel sosyal bilişsel gelişiminin bir parçasıdır. Bu semboller kültürel olarak düşündüğümüzde çocuk edebiyatında kullanılacak olan her sembolün çocuğun beyninde aslında bir kültürel normu çağrıştıracak ve çocuğun okumaya bu semboller kullanarak anlam katacağı da bir gerçektir.

Çocuk edebiyatının en iyisi, çocuk veya yetişkin herkesin keyif alabileceği iyi edebiyattır. Aesop'un fablları, Grimm Kardeşlerin masalları veya Hazine Adası çocuklar için olduğu kadar yetişkinler tarafından da hoş bulunmayacağını hayal etmek imkansız. Bunun yanı sıra çocuk edebiyatının kültürden kültüre farklılık göstermesi de

beklenmeyecek bir şey değildir. Yukarıda da anlatılanların ışığında her coğrafyanın kültürünün farklı olduğu ve buna bağlı olarak bir çocuğun okuyacağı metni nasıl yorumlayacağını kanısına metinde bulunan kültürel sembollerin çocuk için ne ifade ettiğini çözümleyerek açıklaması yapılabilir. Çocukların duygusal ve zihinsel gelişimleri de göz önüne alındığında bu metinlerin etkisinin yadsınamaz olduğu aşıkardır. Bir çocuk okuyacağı bir metinden bir yetişkinin çıkaracağından çok daha farklı anlamlar çıkarabilir, bunun açıklaması da simgelerin yorumlanmasındaki farklılıklardan gelmektedir. Yetişkin bir insan kültürel bağlamdaki simgelerden tecrübesine ve yaşına bağlı olarak çok daha farklı anlamlar çıkarabilirken çocuk edebiyatında durum çok daha farklıdır. Bu yüzden çocuk edebiyatı çok daha özen isteyen bir edebiyat dalıdır. Yazarın yazdıklarında dikkatsiz bir ayrıntı olması çok farklı ve istenmeyen etkiler yaratabilir. Bundan ötürü çocuk edebiyatına gerekli önem verildiği takdirde çok daha yüksek gelişmiş duygusal zeka ve sosyal yetileri daha kuvvetli çocuklar yetişir.

Çocuk edebiyatına ülkemizde daha çok önem verilmesi ve bir yayın çıkmadan önce dikkatli bir denetlemeden geçmesi çocuklarımızın okuduklarını anlayabilmeleri ve yanlış yönlendirilmemeleri için elzemdir. Özellikle çevirisi yapılan eserlerin içindeki yabancı kültürden gelen simgeler elbette ki çocukların gelişmesinde ve başka kültürler hakkında bilgi sahibi olmasında da önemli rol oynayacaktır. Fakat burada da uygun yaş gruplarına hitap etmek ve yine yukarıda bahsedildiği üzere ölüm gibi, büyük üzüntüler ya da ayrılık temaları gibi küçük çocukların henüz yorumlayamayacağı ve anlayamayacağı konuların daha ileriki yaşlardaki okuyucu kitlelerine sunulması çok büyük önem arz etmektedir.

Değinilmesi ve çözüme ulaştırılması gereken bir diğer konu ise popüler kültürün çocuklar üzerindeki etkisidir. Yetişkinler her ne kadar kendi kültürlerine daha bağlı olma eğilimi gösterse de bu durum çocuklarda farklılık gösterir. Çocuk yayıncılığı, yetişkinlerin yayıncılığının aksine, kültürel alanların çok temel ve aktif bir şekilde müzakere edilmesiyle ilgilidir. Benim görüşüm, yetişkin yayıncılık dünyasında bu müzakerenin yazar ve okuyucu arasında yoğun kişisel bir müzakere olduğu yönündedir. Ancak çocuk yayınlarında bu müzakere, yazar, editör, illüstratör, öğretmenler, ebeveynler ve genç okuyucular arasında iş birliğine dayalı bir çabadır. Kültürel mekan tüm bu katılımcılar tarafından tanımlanmakta ve konuyu daha da karmaşık hale

getirmektedir; çocuklar okumayı öğrenmeye başladıklarında zaten birçok konu hakkında da bilgi edinmiş durumdadır. Bu bilgiler, genellikle doğdukları andan itibaren karşılaştıkları popüler kültür anlatılarıyla edinilir. Her toplumun zengin popüler bir kültürü vardır-ister kentsel, kırsal, zengin, yoksul, ister bireysel ister kolektif düzeyde anlatı arzusundan doğmuş olsun. Psikanalitik terimlerle bunun bilinçdışı zihnimize yatan bir dizi derin dürtüye, kaygıya ve arzuya bir cevap olduğunu anlıyoruz.

Tekrar tekrar duyduğumuz hikayeler aslında popüler kültür, edebiyat ve sanattır. Çocukların anlatı fantezileri çocuk metinlerinde değil oyunlarında görülür. Bunlar çok cinsiyetlendirilmiş anlatılardır ve neden belirli formülse anlatıların yüzyıllar boyunca özellikle bir cinsiyete ya da diğerine karşı cazip davranmaya devam ettiğini açıklar-neden erkeklerin kültürel geçmişleri ne olursa olsun içgüdüsel olarak silahlı ve kızların bebeklerle ya da eşdeğerleriyle oynadıkları gibi. Türk kültürüne de baktığımızda ataerkil anlayış geleneksel metinlerimize de yansımış olup erkek ve kızların rolleri de anlatıların içinde görülmektedir.

Popüler kültür, anlatı arzularına genellikle kaba ve sakar bir seviyede cevap ise, edebiyat daha yaratıcı düzeyde bir cevaptır. Edebiyat, çeşitli metinler aracılığıyla arabuluculuk, dönüşüm, hayal gücü ve direnç için yaratıcı bir kültür sunar. Sık sık gerici ve katı olan tutumları aktif olarak teşvik eden ve destekleyen, popüler kültürde son derece çekici anlatılar ve ürünlerle karşı karşıya kaldıklarında, çocuk kitapları bu tutumlara meydan okumak için yaratıcı alan sunabilir. Özellikle Türk kültürünün tasvip etmeyeceği birçok davranış şekli popüler kültürde olsa da bizim çocuk edebiyatımız gerçek kültürümüzü yansıtmak amacı taşıdığına bu yozlaşmanın da önüne geçilmiş olur. Fakat aynı zamanda popüler kültür ve çocuk edebiyatının çocukların yaşamındaki rolüne duyarlı olmalı ve ikisi arasında arabuluculuk yapılmalıdır. Bu etkileri bölümlere ayırmak ve birini diğerine karşı çalışıyor olarak görmek, çocuğun büyüyen deneyiminin değerli bir bölümünü dışlamaktır. Çünkü her ne kadar köklü bir kültürden gelirse de popüler kültür çocukları şuanda içinde yaşadığı dünyayı temsil etmekte; ve bunun onlardan koparılmaya çalışıldığını hissettiklerinde de agresifleşmesinin ya da bunu yapan insanlardan uzaklaşmaya çalışmasının beklenmedik bir sonuç olmaması gerekmektedir.

Birçok ÷lkeden farklı olarak hiçbir zaman kimsenin boyunduruğu altında yaşamamış bir milletin k÷lt÷r÷n÷n de kıvanç ile gelecek nesillere aktarılması ve yarınımızın mimarı olacak çocuklarımıza sağlıklı bir biçimde aktarılması hepimizin ortak temennisidir. T÷rklerin y÷zyıllar öncesine dayanan ortak k÷lt÷r÷ T÷rk halk k÷lt÷r÷dür. Bu k÷lt÷r÷n bir parçası da çocuk edebiyatıdır. Çocukluktan itibaren çocukların ulusal bilinç ile yetiştirilmesi, çocuk edebiyatı eserlerinin hafızalardan silinmesine engel olmak, gelenekleri yetiştirmek, çok küçük yaştan itibaren ninniler, masallar, atasözleri, destanlar, efsaneler bir k÷lt÷r varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak kuşkusuz hepimizin görevidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve Kültürel Semboller*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bozkurt, F. (2010). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bozkurt, G. (2016). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Alfa Yayınları.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çer, E. (2016). *0-6 Yaş Çocuk Kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çılgın, A.S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2006). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi.
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, B. (2007). *Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dursunoğlu, H. (2015). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Elbir, B. (2006). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Fuat, M. (2010). *Tiyatro Tarihi*. İstanbul: MSM Yayınları.
- Gökalp, Z. (2012). *Hars ve Medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güvenç, B. (2007). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınları.

- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Neydim, N. (1998). *Çocuk ve Edebiyat, Edebiyatta Çocuk Figürleri*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, A.F. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Örnek S. (2014). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özer, K. (2013). *Çocukluk Anayurdum*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Öztürk, C. ve diğerleri. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2003). *Örgütsel Psikoloji*, Bursa: Furkan Ofset.
- Sever, S. (2000). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sever, S. (2007). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. (Çeviri: Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu), İstanbul: Babil Yayınları.
- Şahin, A. (2007). *Çocuk ve Çocukluk Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şimşek, M. Ş., Akgemici, T. ve Çelik, A. (1998). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şimşek, T. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (1998). *Çocukluğun Kozası*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Turhan, M. (1997). *Kültür Değişimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Yeni Reform Matbaacılık.
- Uçan, H. (2008). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, Y. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.

Yıldız, C. (2009). *Almanya’da Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi ve Alman Okullarındaki Türk Çocuklarına Yönelik Eğitim Uygulamaları*. Ankara: PegemAkade

Sürekli Yayınlar

- Akal, A. (2006). Çocuklar İçin Üretilen Edebiyat Kitaplarına Farklı Bakış Açılarından Çözümlemeci Bir Yaklaşım Masal, Öykü ve Şiirle Eğitim. 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara, 108.
- Alver, K. (2006). Edebiyat ve Kimlik. *Bilgi Dergisi*, 13.2, 34.
- Arslan, E. (2010). Tersine Toplumsallaşma Hipotezinin Kavramsal Olarak İncelenmesi ve Ergenlerin Ailelerin Teknolojik Ürün Satın Alımı Sürecine Etkileri. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*. 2.2, 11.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Kültür ve Medeniyet Kavramları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 15, 251.
- Artun, E. (2007). Türk Halk Kültüründe Mani Söyleme Geleneği, Manilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği. IV. *Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri*. Muğla, 1.
- Bali, A. (2017). Halk Oyunları Üzerine Halk bilimsel Bir Araştırma: Mersin İli Silifke İlçesi Örneği. *Karadeniz Dergisi*, 33, 79.
- Başal, H. A. (2007). Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20.2, 245.
- Bayramoğlu, M. (2013). 20. Yüzyıl Türk Resim Sanatında Geleneksel Türk Sanat Örneklerinin Etkisi. *Kalemşi*, 1.2, 1.
- Canlı, S. (2015). Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1.1, 112.
- Çetin, Z. (2005). Tatar Türklerinin Düşün Geleneği. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2.3, 94.
- Danışman, A. ve Tekiner, M.A. (2010). Türk Polis Teşkilatında Örgütsel Alt Kültürler: Adana Emniyet Müdürlüğünde Bir Araştırma. 18. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, Adana, 836.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2.1, 12.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6.15, 71.
- Göçer, A. (2012). Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. *Türk Dili Dergisi*, 3, 52.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2016). Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimleme Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31.4, 724.

- Gündüz, M. ve Yıldız, M. C. (2008). Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 25.25, 123.
- Güven, M. (2012). Kültürün Bir Unsuru Olarak Din. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 1.1, 935.
- İnce Samur, A. Ö. (2014). Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında Okuma Kültürü. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11.2, 159.
- Kaya, D. (2009). Sivas’ta Çocuk Oyunları. *Uluslararası Halk Kültüründe Eğlence Sempozyumu*. Kocaeli, 9.
- Kayabaşı, N. ve Yanar, A. (2013). Türk El Sanatlarında Kullanılan Nazar Motifleri ve Alevilerde Nazar İnancı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 65, 169.
- Keskin, A. (2017). Türk Kültüründe “Selamlaşma” ve “Vedalaşma” Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası Dergisi*, 43, 128.
- Kocadaş, B. (2004). Kültür ve Medya. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1.1, 1.
- Melanlıoğlu, D. (2011). Ayla Çınaroğlu’nun Öykülerindeki İletiler ve Bu İletilerin Aktarımına Yönelik Tespitler. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları*. Ankara, 435.
- Mustak, C. (2001). Geçmişten Günümüze Buldan’da Kullanılan Lakaplar. *Buldan Sempozyumu*, 880.
- Sever, S. (2007). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 44.
- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2011). Okulöncesi Çocukları İçin Hazırlanmış Resimli Öykü Kitaplarında Kullanılan Temalar. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara, 388.
- Yeşil, S. (2009). Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi BF Dergisi*, 11, 3.

Diğer Yayınlar

- Akyüz, M. (2014). Muzaffer İzgü'nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslandaş, H.A. (2008). *Kültür – Kişilik ve Kimlik*. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları.
- Aslan, C. (2006). Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Başçetinçelik A. (1999) Adana ve Çevresinde Gelenek ve Görenekler. <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/28.php> (01 Mart 2019).
- Bozdemir, S. (2006). *Bilim, Kültür, Bilim Kültürü İlişkileri*. <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/25.php> (14 Şubat 2019).
- Doğan, B., (2014). Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevelerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi EBE. <http://www.firat.edu.tr> (20 Şubat 2019).
- Kolay, G. (2018). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarında Kültürel Öğeler. *Yüksek Lisans Tezi*, Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi EBE.
- Könezoğlu, B. (2006). Aile ve Ailenin Korunması. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Seçer, H.Ş. (2000). Benchmarking Uygulamasının Örgüt Kültürü Açısından Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Şahbaz, M.B. (2016). Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünlerindeki Kültürel Öğeler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi EBE.
- TBMM. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/index.htm> (19 Şubat 2019).
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> (19 Şubat 2019).
- TDK. (2018). *Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> (10 Şubat 2019).

ÖZGEÇMİŞ

1989’da Bulancak’ta doğdu.İlk ve orta öğrenimini Giresun’da tamamladı.2013 yılında Sakarya Üniversitesi Çeviribilim bölümünden mezun oldu.Yüksek Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yapmakta ve Sakarya’da ikamet etmektedir.

